

Τμήμα Ψυχολογίας Department of Psychology

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ"

ΘΕΜΑ: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό και τον τρόπο αντιμετώπισης φαινομένων Σχολικού Ομοφοβικού Εκφοβισμού.

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Σοφία Κυπράκη

A.M. : 0620M006

Επόπτης: Γ. Προδρομίτης

ΙΟΥΛΙΟΣ 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των μαθητών καθώς επίσης και τον τρόπο αντιμετώπισης φαινομένων Σχολικού Ομοφοβικού Εκφοβισμού. Ειδικότερα, μελετώνται τα χαρακτηριστικά, τα οποία φαίνεται να επηρεάζουν τους τρόπους που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού, μέσω ποσοτικής έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου με ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Η εργασία αποτελείται από δύο βασικά μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό και διαρθρώνεται σε πέντε βασικά κεφάλαια. Στο πρώτο μέρος, της βιβλιογραφικής ανασκόπησης αναφέρονται οι έννοιες του φύλου και της ταυτότητας και ορίζεται η ομοφυλοφιλία. Στη συνέχεια, ορίζεται η ομοφοβία και αναφέρεται ο τρόπος που αυτή προκαλεί εκδηλώσεις βίας μέσα στα σχολεία, δημιουργώντας αυτό που ονομάζεται σχολικός ομοφοβικός εκφοβισμός. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας περιγράφεται αναλυτικά η ερευνητική διαδικασία από τη μεθοδολογία μέχρι την κατασκευή και χορήγηση του ερωτηματολογίου, καθώς επίσης και τα χαρακτηριστικά του δείγματος που επιλέχθηκε. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την έρευνα και επιβεβαιώνονται ή απορρίπτονται οι ερευνητικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν στη μεθοδολογία.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα δημογραφικά στοιχεία δεν φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά τους τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν διάφορες καταστάσεις ομοφοβικού εκφοβισμού στο σχολικό πλαίσιο. Αντιθέτως, οι γνώσεις και οι στάσεις των εκπαιδευτικών για την ομοφυλοφιλία φαίνεται να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί το σχολικό ομοφοβικό εκφοβισμό. Πιο συγκεκριμένα, προκύπτει αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στη κλίμακα των δηλώσεων σχετικά με την ομοφυλοφιλία, στη κλίμακα των στάσεων για την ομοφοβία και στη κλίμακα των γνώσεων για την ομοφυλοφιλία σε σχέση με τους ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης και θετική συσχέτιση ανάμεσα στη κλίμακα της ομοφοβίας και στους ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης.

Λέξεις-κλειδιά: Ομοφοβία, Σχολικός Εκφοβισμός, Ομοφυλοφιλία

ABSTRACT

This paper investigates the attitudes of Primary and Secondary Education teachers toward sexual orientation and the ways they deal with School Homophobic Bullying phenomena. In particular, the study examines the characteristics, which seem to influence the ways and means that teachers use to deal with the phenomenon of school homophobic bullying, through quantitative research using a questionnaire with closed-type questions.

The paper consists of two main parts, the theoretical and the research, and is structured in five main chapters. In the first part of the literature review, the concepts of gender and identity are mentioned and homosexuality is defined. Next, homophobia is defined and the way it can create manifestations of violence in schools, forming what is called school homophobic bullying. In the second part of the paper, the research process is described in detail, from the methodology to the construction and administration of the questionnaire, as well as the characteristics of the selected sample. Finally, the last chapter presents the results of the research and confirms or rejects the research hypotheses formulated in the methodology.

According to the results, demographic data does not seem to significantly influence the ways in which teachers deal with various situations of homophobic bullying in the school context. Instead, teachers' knowledge and attitudes about homosexuality seem to influence how they deal with school homophobic bullying. More specifically, there is a negative correlation between the scale of statements for homosexuality, the scale of attitudes about homophobia and the scale of knowledge about homosexuality in relation to homophobic ways of coping and a positive correlation between the scale of homophobia and homophobic ways of coping.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ	10
1.1. Η έννοια του φύλου.....	10
1.2. Η έννοια της ταυτότητας	12
1.3. Η ταυτότητα του φύλου	14
1.4. Ορισμός της Ομοφυλοφιλίας	16
1.5. Ομοφυλοφιλία ως μορφή ετερότητας	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΟΜΟΦΟΒΙΑ	20
2.1. Ορισμός ομοφοβίας	20
2.2. Ομοφοβικές συμπεριφορές: Αίτια και συνέπειες	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΟΜΟΦΟΒΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ.....	24
3.1. Σχολικός εκφοβισμός.....	24
3.2. Ομοφοβικός εκφοβισμός στο σχολείο	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	28
4.1. Προηγούμενες έρευνες	28
4.2. Μεθοδολογία της έρευνας	33
4.3. Δείγμα της έρευνας	36
4.4. Εργαλείο της έρευνας	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	39
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	65

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1. Μ.Ο. και Τ.Α. Σύνθετων Μεταβλητών	40
Πίνακας 2. Μ.Ο., Τ.Α. και συσχετίσεις ανάμεσα στις μεταβλητές	43
Πίνακας 3. Πολλαπλή Παλινδρόμηση: Προβλέποντας την αντιμετώπιση της Ομοφοβίας	45
Πίνακας 4. Φόρτιση Παραγόντων Ερωτημάτων Κλίμακας της Ομοφοβίας	46
Πίνακας 5. Παραγοντοποίηση ερωτημάτων κλίμακας αντιμετώπισης ομοφοβίας	47
Πίνακας 6. Μ.Ο., Τ.Α. και συσχετίσεις ανάμεσα στους τρόπους αντιμετώπισης και σε δημογραφικά	48
Πίνακας 7. Γνώσεις Ερωτηθέντων σχετικά με την ομοφυλοφιλία	49

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσης έρευνας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό των μαθητών τους και τον τρόπο αντιμετώπισης φαινομένων σχολικού εκφοβισμού.

Η διαμόρφωση της ταυτότητας του καθενός επηρεάζεται από πληθώρα παραγόντων, ένας από τους οποίους είναι το πολιτισμικό πλαίσιο και η κουλτούρα στην οποία ανήκει το κάθε άτομο. Το άτομο δεν μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα του πλαισίου του και είναι αναμενόμενο ότι με στόχο την ενσωμάτωσή του στο κοινωνικό σύνολο που ανήκει, ενστερνίζεται στάσεις και αντιλήψεις από το σύνολο αυτό. Έτσι γεννιέται η κοινωνική ταυτότητα, η οποία θα αναλυθεί και θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια αν και έχουν γίνει πολλές παρεμβάσεις σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, αυτό φαίνεται να επιμένει. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις βίας που ακούγονται σε καθημερινή βάση σε σχολεία αλλά και έξω από αυτά. Συνεπώς, γεννιέται ένα ερώτημα: Υπάρχει τελικά η αποδοχή του διαφορετικού ή ισχύει ακόμα ότι καθετί διαφορετικό θα πρέπει να αφομοιώνεται από τη πλειοψηφία ή ακόμα και να εξοντώνεται; Τι γίνεται όταν το διαφορετικό αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή τη σεξουαλική ταυτότητα ενός ατόμου; Τι γίνεται όταν το διαφορετικό εντοπίζεται στη σχολική κοινότητα; Πως αντιδρά η ομάδα των συνομηλίκων;

Τα τελευταία χρόνια τα εγκλήματα βίας έχουν αυξηθεί σημαντικά, εγκλήματα όπως γυναικοκτονίες, δολοφονίες με φόντο τον χουλιγκανισμό ή τον ρατσισμό. Τι θα γινόταν αν όλα αυτά προλαμβάνονταν ήδη από το σχολείο, στο οποίο βασικό μέλημα θα ήταν ο άνθρωπος και τα δικαιώματά του, καθώς και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα του καθενός;

Με αφορμή όλα αυτά τα ερωτήματα, προέκυψε η ανάγκη να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό και ειδικότερα τον ομοφοβικό εκφοβισμό στην τόσο σημαντική φάση της εφηβείας, κατά την οποία το άτομο εξερευνά τη σεξουαλικότητά του. Οι εκπαιδευτικοί είναι κυρίαρχα πρόσωπα στην σχολική καθημερινότητα και οι απόψεις τους είναι ιδιαίτερα σημαντικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ

1.1. Η έννοια του φύλου

Το φύλο στη σύγχρονη βιβλιογραφία διακρίνεται σε βιολογικό και κοινωνικό. Το βιολογικό φύλο (sex) αναφέρεται στα βιολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου και στην ανατομία του σώματος του καθενός. Αφορά το δίπολο άντρας – γυναίκα καθώς αποδίδεται στα χαρακτηριστικά του καθενός με βάση τα χρωμοσώματα, τα γονίδια, τις ορμόνες και στις διαφορές που εμφανίζονται με βάση αυτά (Γιαννακόπουλος, 2006). Από την άλλη, το κοινωνικό φύλο (gender) αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που αποδίδονται από το κοινωνικό σύνολο σε ένα άτομο με βάση το βιολογικό του φύλο και συνεπώς ποικίλει ανάλογα με την κοινωνία στην οποία αναφερόμαστε (Γιαννακόπουλος, 2006· Turner-Vorbeck, 2005· Evans, 2004). Το φύλο αποτελεί μια κοινωνικοπολιτισμική οντότητα, καθώς επηρεάζεται τόσο από τον τρόπο με τον οποίο ο καθένας βλέπει τον εαυτό του, πως συμπεριφέρεται και πως αισθάνεται όσο και πως οι άλλοι τον βλέπουν και του συμπεριφέρονται (Κογκίδου, 2005). Το κοινωνικό φύλο συχνά σχετίζεται με την αρρενωπότητα ή τη θηλυκότητα αντίστοιχα του ατόμου και υποδηλώνει τις ψυχολογικές όψεις και τις συμπεριφορές που σχετίζονται με την κάθε μια έννοια (Λαγουμίδου, 1996).

Πολλές είναι οι μελέτες που διερευνούν την προέλευση του φύλου, σχετικά με το αν βασίζεται στα γονίδια ή στο περιβάλλον. Όπως αναφέρθηκε, το φύλο διαχωρίζεται πλέον σε βιολογικό (sex) και κοινωνικό (gender). Με αυτή την έννοια όλοι γεννιούνται μεν με ένα φύλο, το οποίο όμως μπορεί να επιλέξουν να κρατήσουν ή να αλλάξουν ανάλογα με τις κοινωνικές προσδοκίες και τις έμφυλες στάσεις. Με αυτή, λοιπόν, την έννοια το φύλο χαρακτηρίζεται ως επίκτητο. Το φύλο αποτελεί τμήμα της ταυτότητας του ανθρώπου, η οποία αποτελείται από διάφορα χαρακτηριστικά, όπως, η καταγωγή, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η κοινωνικο-οικονομική τάξη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός (Δασκαλάκης, 2009). Το «γένος» (gender) θεωρείται κοινωνικό χαρακτηριστικό, δηλαδή το άτομο μαθαίνει ότι «είναι αγόρι ή είναι κορίτσι», ενώ το «φύλο» (sex) είναι βιολογικό, δηλαδή προϋπάρχει (Λαγουμίδου, 1996).

Η Ann Oakley, στο έργο της “Sex, Gender and Society” (1972) ορίζει το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο ως εξής: Ο όρος «βιολογικό φύλο» (sex) αναφέρεται

στις βιολογικές διαφορές ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό: στην ορατή διαφορά των γεννητικών οργάνων τους και τη συνακόλουθη διαφορά των αναπαραγωγικών τους λειτουργιών. Το «κοινωνικό φύλο» (gender) αφορά τον πολιτισμό και αναφέρεται στην κοινωνική κατηγοριοποίηση σε «ανδρικό» και «γυναικείο» (Γιαννακόπουλος, 2006).

Η Butler μελέτησε σε βάθος τη διάκριση του φύλου σε βιολογικό και κοινωνικό και διαφοροποιήθηκε από τις έως τότε κυρίαρχες αντιλήψεις. Ειδικότερα, κατέληξε στο γεγονός ότι *«ο διαχωρισμός του φύλου σε βιολογικό και κοινωνικό, το αρσενικό και θηλυκό στοιχείο, η οριοθετημένη σεξουαλικότητα ακόμα και η ίδια η έννοια του φύλου αποτελούν απλώς γλωσσικές κατασκευές του κοινωνικού πολιτικού συστήματος»*. Ακόμα, παρόλο που το βιολογικό φύλο, σε αντίθεση με το κοινωνικό, δεν είχε τεθεί έως τότε υπό αμφισβήτηση, η Butler θέτει ερωτήματα σχετικά με τη φύση του βιολογικού φύλου, τη σύστασή του, την κατασκευή του και την ύπαρξη της δυαδικότητάς του. Συνεπώς, για τη Butler τόσο το κοινωνικό όσο και το βιολογικό φύλο υπόκεινται στην κοινωνική κατασκευή και συνεπώς δεν υπάρχει ανάγκη για διάκριση των δύο αυτών στοιχείων (Butler, 2004· 2009:31).

Μια ακόμα σημαντική προσωπικότητα στην ανάδειξη του κοινωνικού φύλου αποτελεί η Beauvoir (1973), η οποία αναφέρει ότι το κοινωνικό φύλο αλλά και ο ρόλος της γυναίκας ή του άντρα αποτελούν χαρακτηριστικά τα οποία ένα άτομο δύναται να υιοθετήσει ανεξαρτήτως του βιολογικού του φύλου. Συνεπώς, όπως διατυπώνει η ίδια: *«Δεν γεννιέται κανείς γυναίκα, αλλά γίνεται»*. Ο Thomas Laqueur (1990) διαλέγεται με τους όρους sex (βιολογικό φύλο) και gender (κοινωνικό φύλο), με τη διάκριση δηλαδή ανάμεσα στη βιολογική/ σωματική διάσταση του φύλου και στο φύλο ως πολιτισμικά και κοινωνικά συγκροτημένη κατηγορία. Μερικοί/ες ενοχλούνται με τους όρους «βιολογικό» και «κοινωνικό» φύλο και αντί αυτών αναφέρονται στα εγγενή και επίκτητα χαρακτηριστικά των ατόμων.

Το βιολογικό φύλο είναι η προσωπική εμπειρία του κάθε ατόμου για το φύλο του, η έννοια του εαυτού του ως αρσενικού ή θηλυκού και αποτελεί κυρίαρχο και σημαντικό τμήμα της αυτοεικόνας του κάθε ατόμου, (Lips, 1997 στο Γιαννακόπουλος, 2006). Το κοινωνικό φύλο, από την άλλη, αναφέρεται σε αλλαγές στην εμφάνιση του σώματος ή αλλαγές μέσω φαρμακολογίας, χειρουργικής ή άλλων τρόπων, εφόσον επιλέχθηκαν ελεύθερα. Επίσης περιλαμβάνει άλλες εκφράσεις του φύλου όπως την ένδυση, τον τρόπο ομιλίας και έκφρασης (Γαλανού, 2014: 25).

1.2. Η έννοια της ταυτότητας

Ο ορισμός της ταυτότητας ενός ατόμου αποδεικνύεται δύσκολη υπόθεση, καθώς σχετίζεται με πολλές παραμέτρους, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη. Το κάθε άτομο ορίζει την ταυτότητά του μέσω των χαρακτηριστικών, τα οποία του προσδίδονται σε συνάρτηση με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Η ταυτότητα αποτελείται από έναν βασικό παγιωμένο πυρήνα, αλλά και από μια τάση να μεταβάλλεται το άτομο. Όπως προκύπτει, η ταυτότητα συνδέεται άμεσα με την ετερότητα, η οποία αφορά την ταυτότητα του άλλου. Έτσι αναφερόμαστε σε δύο είδη ταυτότητας, στη συλλογική ή κοινωνική και την ατομική ταυτότητα.

Σύμφωνα με τους Taifel και Turner (1979), *«η κοινωνική ταυτότητα αποτελείται από εκείνες τις όψεις της αυτοεικόνας ενός ατόμου που προέρχονται από τις κοινωνικές κατηγορίες ή ομάδες στις οποίες θεωρεί το άτομο ότι ανήκει»*. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην παραδοχή ότι η κοινωνία περιλαμβάνει κοινωνικές κατηγορίες διαφορετικής κοινωνικής θέσης και ισχύος, καθώς επίσης και ότι το κάθε άτομο έχει μια ταυτότητα με βάση την κοινωνική κατηγορία στην οποία ανήκει. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, το άτομο επαναπροσδιορίζεται με βάση τις διομαδικές του σχέσεις και τροποποιεί τη συμπεριφορά του ανάλογα με την κάθε ομάδα στην οποία εντάσσεται (Taifel, 1981:33-37).

Η ατομική ταυτότητα προκύπτει από τις δύο όψεις του εαυτού, οι οποίες είναι το «Εγώ» και το «Εμέ». Το «Εγώ» αποτελεί την πιο εσωτερική πλευρά του εαυτού και την πιο αυθόρμητη, η οποία δεν διακατέχεται από κοινωνικές νόρμες. Από την άλλη μεριά, το «Εμέ» αφορά το εξωτερικό στοιχείο του εαυτού, αυτό δηλαδή που έχει δημιουργηθεί με βάση πεποιθήσεις και αξίες, οι οποίες προέρχονται από το γενικότερο κοινωνικό σύνολο. Όπως προκύπτει, το «Εγώ» αποτελεί βασικό στοιχείο της ατομικής ταυτότητας του ατόμου, καθώς περιλαμβάνει όσα το ίδιο το άτομο επιλέγει να το προσδιορίζουν. Ωστόσο, το «Εμέ» καταλαμβάνει εξίσου σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ατομικής ταυτότητας ως το «εξωτερικό στοιχείο» που προσδιορίζει το άτομο. Το «Εγώ» εξελίσσεται και δεν μένει στάσιμο, αλλά επηρεάζεται από τις συνθήκες, τις οποίες αντιμετωπίζει το άτομο κάθε φορά (Θεοδωρίδης, 2004). Σύμφωνα με τον Hegel, το «Εγώ» και το «Εμέ» συνέχεια αλληλεπιδρούν σχηματίζοντας κάθε φορά την ταυτότητα του ατόμου, κατά την οποία τα εσωτερικά στοιχεία του ατόμου προσαρμόζονται στο κοινωνικό σύνολο. Ωστόσο, είναι σημαντικό να διατηρούνται όλα

τα εσωτερικά στοιχεία, καθώς το «Εμέ» μπορεί να υπερνικήσει το «Εγώ» μηδενίζοντας την εσωτερικότητα και μετατρέποντας την ατομική σε συλλογική ταυτότητα (Ναυρίδης & Χρηστάκης, 1997).

Κυρίαρχες μορφές στη μελέτη της κοινωνικής ταυτότητας αποτελούν οι Taifel και Turner, σύμφωνα με τους οποίους, η κοινωνική ταυτότητα ορίζεται ως *«η μορφή ταυτότητας, την οποία υιοθετεί το άτομο, ώστε να γίνει αποδεκτό από τις ομάδες στις οποίες εντάσσεται»*. Με βάση τη θεωρία κοινωνικής ταυτότητας των Taifel και Turner προκύπτουν τρεις βασικές έννοιες, οι οποίες είναι η κοινωνική κατηγοριοποίηση, η κοινωνική ταύτιση και η κοινωνική σύγκριση (Taifel, 1981:33-37).

Η κοινωνική κατηγοριοποίηση αφορά τους κοινωνικούς διαχωρισμούς που κάνει το άτομο και τον τρόπο με τον οποίο οι διαχωρισμοί αυτοί συνδέονται με την κατανόηση της κοινωνίας. Οι κοινωνικές κατηγορίες κατασκευάζονται, διαμορφώνονται, συντηρούνται και εν τέλει παγιώνονται ως νόρμες, ανάλογα με τις διάφορες ιστορικές, κοινωνικοπολιτικές, ιδεολογικές και οικονομικές συνθήκες. Οι κατηγορίες αυτές αποτελούν έναυσμα για την παγίωση αντιλήψεων και στάσεων σχετικά με τον εαυτό και τους άλλους, κάτι που αναπόφευκτα μπορεί να οδηγήσει σε ρατσιστικές απόψεις και άλλες εσφαλμένες και γενικευμένες αντιλήψεις. Η κοινωνική ταύτιση αποτελεί το δεύτερο βασικό στοιχείο της κοινωνικής ταυτότητας και ορίζεται ως *«η διαδικασία, κατά την οποία το άτομο αποκτά τη συνειδητότητα ως προς την αυτό-αναγνώριση και το στοιχείο του ανήκειν, σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα»*. Το άτομο μέσα από την κοινωνική ταύτιση αυτό-προσδιορίζεται ανάλογα με τις κοινωνικές νόρμες και την κάθε ομάδα, στην οποία ανήκει (Taifel, 1981:33-37). Η τρίτη βασική έννοια με την οποία συνδέεται η κοινωνική ταυτότητα είναι η κοινωνική σύγκριση. Το κάθε άτομο εντάσσεται σε κοινωνικές ομάδες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από κάποια βασικά χαρακτηριστικά και τα μέλη της υιοθετούν κοινές ιδέες και αντιλήψεις. Αναπόφευκτα μεταξύ των ομάδων αναπτύσσεται σύγκριση και ανταγωνισμός, κάτι που οδηγεί αυτή η σύγκριση να πραγματοποιείται για το κάθε ένα μέλος της ομάδας με τα μέλη μιας άλλης ομάδας (Wetherell, 2005).

1.3. Η ταυτότητα του φύλου

Η ταυτότητα του φύλου αναφέρεται «στην έντονη εσωτερική και ατομική εμπειρία και αυτοπροσδιορισμό ενός ατόμου, η οποία μπορεί να αντιστοιχεί, ή όχι, με το φύλο που του αποδίδεται κατά τη γέννηση, δηλαδή το βιολογικό του φύλο. Συμπεριλαμβάνει επίσης την προσωπική αίσθησης του σώματος και άλλες εκφάνσεις που αφορούν στην έκφραση φύλου, η οποία μπορεί να μη συνάδει με τις επικρατέστερες κοινωνικές νόρμες, δηλαδή κοινωνικές απόψεις, γνώμες, αντιλήψεις και αξίες που θεωρούνται ως το πρότυπο ή το «κανονικό». Η ταυτότητα του φύλου δεν είναι η ίδια με το σεξουαλικό προσανατολισμό και τα τρανς άτομα μπορεί να είναι ετεροφυλόφιλα, αμφισεξουαλικά ή ομοφυλόφιλα» (Hombat, 2016:11). Με τον όρο «σεξουαλικός προσανατολισμός» οι ερευνητές αναφέρονται στη σεξουαλική έλξη, η οποία απευθύνεται σε ένα άτομο ίδιου ή διαφορετικού φύλου ή και σε άτομα και των δύο φύλων. Παράλληλα, αναφέρονται στη σεξουαλική έλξη, στη συναισθηματική έλξη καθώς επίσης και στη σεξουαλική συμπεριφορά του ατόμου με βάση την ταυτότητά του (Brotto & Yule, 2017; Grzanka et al., 2016).

Σύμφωνα με ερευνητές, η ταυτότητα του φύλου δεν σχηματίζεται πριν από την ηλικία των τριών ετών, καθώς τότε είναι που τα παιδιά μπορούν να προσδιορίσουν το φύλο τους, με βάση τις κοινωνικές νόρμες ή ακόμα και τα έμφυλα στερεότυπα. Ακόμα, σε εκείνη την ηλικία, τα παιδιά ξεκινούν να επιλέγουν δραστηριότητες και παιχνίδια με βάση το φύλο τους (Newman et al., 2012). Οι άνδρες, συνήθως τείνουν να «είναι αρρενωποί» ενώ οι γυναίκες να έχουν περισσότερη «θηλυκότητα», οριοθετώντας την συμπεριφορά τους σύμφωνα με το φύλο τους. Ωστόσο, το φύλο και το γένος δύνανται να αναπτυχθούν σε συγκρουόμενες ή αντίθετες κατευθύνσεις. «Η ταυτότητα του γένους είναι το αποτέλεσμα πολλαπλών πολιτισμικών επιδράσεων και ειδικότερα μιας σχεδόν ατέρμονης σειράς ταυτίσεων και συγκρούσεων με το περιβάλλον, π.χ. με τα μέλη της οικογένειας, με τους δασκάλους, τους φίλους ή τους συναδέλφους» (Herdt, 1981 στο Λαγουμίδου, 1996: 13).

Πολλοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι οι άνδρες ομοφυλόφιλοι παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με τις γυναίκες στην εμφάνιση ή και στην ψυχολογική λειτουργία, προβάλλοντας ένα ιδιαίτερα διαδεδομένο στερεότυπο (Tavris, 1977 στο Λαγουμίδου, 1996). Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνες των Saghir & Robins, (1973) μόνο ένα μικρό ποσοστό των ομοφυλόφιλων ανδρών έχουν «θηλυπρεπή» συμπεριφορά. Παρομοίως,

οι ομοφυλόφιλοι άντρες πιστεύεται ότι μπορούν εύκολα να αναγνωρισθούν από την εμφάνισή τους, κάτι που επίσης αποτελεί απλά ένα στερεότυπο (Λαγουμίδου, 1996).

Όπως υποστηρίζει η Butler, σημαντική εκπρόσωπος του σύγχρονου αμερικανικού φεμινισμού, αναφορικά με το «κοινωνικό φύλο», υπάρχουν νόρμες που προσδιορίζουν τι η κοινωνία μας θεωρεί έναν «κανονικό» άντρα ή μια «κανονική» γυναίκα. Ωστόσο, συνεχίζει επισημαίνοντας ότι κανένας δεν ακολουθεί απολύτως αυτές τις νόρμες. Πιο συγκεκριμένα, ακόμα και ο πιο στερεοτυπικά «σωστός» άντρας που αισθάνεται ασφαλής μέσα στην ανδροπρέπειά του θα αισθάνεται κάποτε άγχος για αυτήν και βεβαίως το ίδιο ισχύει για τις γυναίκες. Από τη στιγμή που η σεξουαλική ταυτότητα πρέπει να επικυρώνεται και να επαναλαμβάνεται σε καθημερινή βάση, μοιραία θα υφίσταται διάφορα είδη δοκιμασιών, προκλήσεων και ως ένα βαθμό ελέγχεται από την κοινωνία (Θεοφιλόπουλος & Σπίνου, 2015).

Η πρόσφατη δημιουργία της κατηγορίας “transgenderism” μπορεί να αντιπροσωπεύει μια «μικτή» ταυτότητα φύλου, άτομα δηλαδή που δεν νιώθουν καλά με το φύλο τους και πειραματίζονται. Κατά τους Tiefer & Kring (1998), κοινό στοιχείο αυτών των μορφών σεξουαλικής έκφρασης είναι η σχετική σύγχυση για την ταυτότητα του φύλου και η ανάγκη να ντυθούν με ρούχα που θεωρούνται κατάλληλα για το άλλο φύλο. Υπάρχουν άτομα που αναζητούν και επιζητούν να ντύνονται με βάση τη ταυτότητα του φύλου τους, αλλά υπάρχουν και άτομα που αναπτύσσουν και παρουσιάζουν μία διασεξουαλική ταυτότητα (transgendered), η οποία εμπεριέχει συμπεριφορές και από τα δύο φύλα χωρίς όμως να έχουν υποστεί κάποια χειρουργική επέμβαση. Ο όρος «διασεξουαλικός» (transgendered) χρησιμοποιείται ως ένας όρος – «ομπρέλα» που περικλείει και περιγράφει ένα μεγάλο εύρος σεξουαλικών ταυτοτήτων και εμπειριών (Cianciotto and Cahill, 2003 :20).

Η «ταυτότητα του γένους» αναφέρεται στην αίσθηση της “αρρενωπότητας” και της “θηλυκότητας” του ατόμου και στην υποχρέωσή του για ανάπτυξή του (Green & Money, 1969 στην Λαγουμίδου, 1996:13). Το γένος θεωρείται κοινωνικό χαρακτηριστικό, δηλαδή το άτομο μαθαίνει ότι «είναι αγόρι» ή «είναι κορίτσι», ενώ το φύλο είναι βιολογικό, δηλαδή προϋπάρχει. Ωστόσο, το φύλο και το γένος δύνανται να αναπτυχθούν σε συγκρουόμενες ή αντίθετες κατευθύνσεις (Λαγουμίδου, 1996: 13). Η ταυτότητα του γένους είναι το αποτέλεσμα πολλαπλών πολιτισμικών επιδράσεων και ειδικότερα μιας σχεδόν ατέρμονης σειράς ταυτίσεων και συγκρούσεων με το περιβάλλον, π.χ. με τα μέλη της οικογένειας, με τους δασκάλους, τους φίλους ή τους συναδέλφους (Herdt & Boxer, 1996).

1.4. Ορισμός της Ομοφυλοφιλίας

Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό του Ελληνικού Σεξολογικού Ινστιτούτου, «ο όρος ομοφυλόφιλος χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ανοιχτή συμπεριφορά, το σεξουαλικό προσανατολισμό και την αίσθηση της προσωπικής ή κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου» (Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο, 2005). Η ομοφυλοφιλία δεν αποτελεί μόνο θέμα επιλογής των ατόμων, αλλά βασικό στοιχείο της προσωπικότητάς τους. Διατυπώνοντας έναν γενικότερο ορισμό, «ομοφυλοφιλία ονομάζεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός αντρών και γυναικών που βρίσκουν την σεξουαλική τους ολοκλήρωση με άτομα του ιδίου φύλου» (Αντωνοπούλου, 1997: 157). Είναι αδύνατο, να προσδιορίσει κανείς σήμερα τον ακριβή αριθμό ομοφυλόφιλων, καθώς πολλοί/ες δεν αποκαλύπτουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα λόγω κοινωνικών διακρίσεων και πιέσεων που δέχονται ως προς την ελεύθερη έκφρασή τους. Ωστόσο η κατά προσέγγιση εκτίμηση είναι ότι το 10% του συνολικού πληθυσμού διατηρεί κάποιο είδος ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς (Samelius & Wegberg, 2005 στο Θεοφιλόπουλος & Σπίνου, 2015: 22).

Ο όρος ομοφυλοφιλία σχηματίστηκε και καθιερώθηκε από τον Benkerk, το 1869. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρχικά η ομοφυλοφιλία αντιμετωπίστηκε από την επιστήμη της ψυχολογίας ως ψυχική νόσος, καθώς το 1952 κατά την κατάρτιση του εγχειριδίου διαγνωστικής και στατιστικής των νοητικών ασθενειών (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM) από την Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία, η ομοφυλοφιλία συμπεριλήφθηκε ανάμεσα στις ψυχικές διαταραχές. Ωστόσο, είκοσι περίπου χρόνια αργότερα, το 1974 αυτό άλλαξε και η ομοφυλοφιλία απαλείφθηκε από το συγκεκριμένο εγχειρίδιο, λόγω σφοδρής κριτικής από την ψυχιατρική κοινότητα. Η αφαίρεση της ομοφυλοφιλίας από το DSM αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα για την αποπαθολογικοποίηση της ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς (Ardi et al., 2017). Η ομοφυλοφιλία πλέον θεωρείται από την επιστήμη ως «κανονική και θετική παραλλαγή της ανθρώπινης σεξουαλικότητας» (Λαγουμίδου, 1996). Παρόλα αυτά, δυστυχώς, διαπιστώνεται ότι ακόμα και στη σύγχρονη εποχή σε 75 χώρες η εκδήλωση ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς δεν είναι νομικά κατοχυρωμένη, ενώ σε 11 χώρες στην Αφρική, την Ασία και την Μέση Ανατολή εξακολουθεί να υπάρχει η θανατική ποινή ως πιθανή τιμωρία για την εκδήλωση ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών (Ayoub et al., 2016; Horne, 2020).

Αναφορικά με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας, δεν υπάρχουν ακριβή και αξιόπιστα στοιχεία. Μερικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι η ομοφυλοφιλία είναι κληρονομική, άλλες ότι οφείλεται σε συγγενή ή επίκτητη έλλειψη των ειδικών για κάθε φύλο ορμονών (Αντωνοπούλου, 1997: 159). Σύμφωνα με τον Freud, ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν προκαθορίζεται από τη γέννηση αλλά ότι υπάρχει μία τυπική αναπτυξιακή φάση (στις ηλικίες 3 έως 6 ετών) που διαμορφώνει την ενήλικη σεξουαλική προτίμηση. Από την άλλη μεριά, κάποιοι θεωρητικοί δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις προσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια για την εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας. Αναλυτικότερα, η κλασσική ψυχαναλυτική θεωρία βλέπει την ομοφυλοφιλία σαν μια καθήλωση της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Οι γενετικές θεωρίες ύστερα από έρευνες σε δίδυμους, κατέληξαν στο ότι υπάρχει υψηλότερου βαθμού συμφωνία για ομοφυλοφιλία σε μονοζυγώτες διδύμους απ' ότι σε διζυγώτες. Πιο πρόσφατες έρευνες έχουν εστιάσει στην υπόθεση ότι διαφορετικά επίπεδα εμβρυϊκών ανδρογόνων στην ενδομήτρια περίοδο του ατόμου πιθανώς να προγραμματίζουν την ανάπτυξη του εμβρύου προς την ετεροφυλόφιλη ή την ομοφυλόφιλη κατεύθυνση (Μάνος, 1988: 549). Η άποψη αυτή αρχικά έγινε αποδεκτή με ενθουσιασμό από οργανώσεις ομοφυλόφιλων σε ολόκληρο τον κόσμο. Γρήγορα, όμως, καταρρίφθηκε ως αβάσιμη από την επιστημονική κοινότητα (Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο, 2005). Ακόμα, η θεωρία της έλξης των ομότιμων ('peer theory') αναφέρει ότι η ομοφυλοφιλία δημιουργείται από την πίεση που ασκούν οι ομότιμοι στην προσωπικότητα ενός νεαρού ατόμου, κάτι που δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί (Αντωνοπούλου, 1997: 161· Antonio & Moleiro, 2015).

1.5. Ομοφυλοφιλία ως μορφή ετερότητας

Η ομοφυλοφιλία αποτελεί για πολλούς μια μορφή ετερότητας υπό μια συγκεκριμένη οπτική γωνία. Αρχικά, όμως, θα πρέπει να προσδιοριστεί η έννοια της ετερότητας. Με τον όρο ετερότητα, όπως γίνεται αντιληπτό, αναφερόμαστε σε κάτι διαφορετικό, σε μια απόκλιση από το «φυσιολογικό», το οποίο προσδιορίζεται ως το μέσο όρο της κάθε κοινωνίας. Συνεπώς, η ετερότητα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εκάστοτε κοινωνία, τις πολιτισμικές και ιδεολογικές καταστάσεις που επικρατούν σε κάθε κοινωνία. Η ύπαρξη του ετέρου προϋποθέτει την ύπαρξη του «φυσιολογικού», του «κανονικού», με βάση το οποίο θα κρίνεται ως διαφορετικός ο Άλλος. Παραδείγματα ετερότητας συναντώνται ως προς τη θρησκεία, τη φυλή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την καταγωγή (Κωνσταντοπούλου, 2000· Κυριακάκης & Μιχαηλίδου, 2005).

Αναφορικά με την σεξουαλική ετερότητα, στο συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο ως κανονικότητα θεωρείται η ετεροφυλοφιλία. Οποιαδήποτε άλλη μορφή σεξουαλικότητας, όπως η ομοφυλοφιλία, η αμφιφυλία, η διεμφυλικότητα, ο τρανσεξουαλισμός κ.α. θεωρούνται μορφές ετερότητας και ως κάτι μη φυσιολογικό. Ως σεξουαλική κανονικότητα αναφέρεται η «φυσιολογική» ή η σεξουαλική συμπεριφορά του μέσου όρου, η οποία, όπως αναφέρθηκε, θεωρείται η ετεροφυλοφιλία, δηλαδή η σχέση ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα. Η σεξουαλική κανονικότητα αποτελεί ένα αποκρυσταλλωμένο πρότυπο συμπεριφοράς των ατόμων στις σχέσεις τους αναφορικά με το ερωτικό τους ενδιαφέρον. Η ομοφυλοφιλία, δηλαδή η σύναψη ερωτικών σχέσεων ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου, αποτελεί μια μορφή σεξουαλικής ετερότητας, η οποία έχει αντιμετωπιστεί με πολλούς και ποικίλους τρόπους με την πάροδο των χρόνων. Σε αυτή την πορεία της ομοφυλοφιλίας, είναι φανερό ότι έχει επιτευχθεί ως έναν βαθμό η αποδοχή της από τα κοινωνικά συστήματα. Ειδικότερα, το 1973 αποφασίστηκε η διαγραφή της ομοφυλοφιλίας από τα ψυχικά νοσήματα, στα οποία ανήκε μέχρι τότε. Τότε πραγματοποιήθηκε και η απαγόρευση σε φορείς, θρησκευτικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς, να πραγματοποιούν διακρίσεις κατά των ομοφυλόφιλων, μια κίνηση προς την αποδοχή των ομοφυλόφιλων και των δικαιωμάτων τους (Κυριακάκης & Μιχαηλίδου, 2005· Almeida et al., 2009· Berlan et al., 2010· Cenat et al., 2015).

Αναφορικά με τις αιτίες της ομοφυλοφιλίας είναι πολλές οι θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί, ανάλογα και με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που κυριαρχούσαν σε κάθε περίσταση χρονική είτε πολιτισμική. Οι θεωρίες σχετικά με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες, τις θεωρίες των φυσιολογικών διαφοροποιήσεων, οι θεωρίες που βασίζονται στην παθολογία και οι θεωρίες της ανωριμότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι θεωρίες σχετικά με τις φυσιολογικές διαφοροποιήσεις θεωρούν ότι η ομοφυλοφιλία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ισάξια με την ετεροφυλοφιλία ως μια φυσιολογική μορφή σεξουαλικότητας. Από την άλλη, οι θεωρίες παθολογίας θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως μια μορφή αρρώστιας, μια μη φυσιολογική κατάσταση, η οποία θα πρέπει να «θεραπευτεί». Τέλος, οι θεωρίες της ανωριμότητας παρουσίαζαν μεν την ομοφυλοφιλία ως μια φυσιολογική κατάσταση, η οποία όμως θα πρέπει να εξαλειφθεί μόλις το άτομο ωριμάσει σεξουαλικά (Drescher, 2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΟΜΟΦΟΒΙΑ

2.1. Ορισμός ομοφοβίας

Τον 20^ο αιώνα ξεκίνησαν οι μελέτες και οι έρευνες που αφορούσαν το φαινόμενο της «ομοφοβίας» (homophobia) η οποία προέρχεται από την αγγλική Homophobia και ετυμολογικά προκύπτει από τις ελληνικές λέξεις ομό (όμοιος) και φοβία. Κατά τη δεκαετία του 1970, η ομοφοβία αναφέρονταν στην εχθρότητα απέναντι στα άτομα με ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό (Fraisse and Barrientos, 2016). Κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στο διαχωρισμό μεταξύ της γενικής και της ειδικής ομοφοβίας (Welzer-Lang, 1994) καθώς επίσης και στο διαχωρισμό μεταξύ της ομοφοβίας και της σεξουαλικής προκατάληψης (Herek, 1984· McCabe et al., 2013· Cenat et al., 2015).

Σαν απόρροια πολλών ορισμών από διάφορους ερευνητές, η ομοφοβία αναφέρεται σε ένα σύνολο σκέψεων και πράξεων που εναντιώνονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον τρόπο ζωής ακόμα και τα δικαιώματα που διεκδικούν οι ομοφυλόφιλοι. Σύμφωνα με την Κογκίδου (2005), το φαινόμενο βασίζεται στην προκατάληψη που δημιουργείται από την άγνοια και καταλήγει σε διάκριση ενάντια στους ομοφυλόφιλους. Η ομοφοβία ορίζεται ως ο φόβος του να βρεθεί κανείς κοντά στους ομοφυλοφίλους (Ben-Ari, 2001· Meyer, 2009). Οι ομοφοβικοί πιστεύουν ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες, οι ομοφυλόφιλες γυναίκες, οι αμφιφυλόφιλοι και οι τρανσέξουαλ είναι «άρρωστοι, ανήθικοι, ή κατώτεροι από τους ετεροφυλόφιλους» (Tate και Longo, 2004). Αυτές οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα οδηγούν τους ΛΟΑΤ ανθρώπους να θεωρούν τον εαυτό τους άρρωστο, προβληματικό ή ακόμα και διεφθαρμένο. Σε ελληνικό λεξικό ψυχολογίας του Παπαδόπουλου (1994: 405) «η ομοφυλοφοβία είναι ο παράλογος φόβος για την ομοφυλοφιλία. Δηλαδή ο όρος αυτός αναφέρεται στο φόβο του ατόμου για τις ίδιες του τις ομοφυλοφιλικές τάσεις, το φόβο προς τα ομοφυλόφιλα άτομα ή το γενικευμένο φόβο για την ομοφυλοφιλία».

Σε Έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Ελευθεριών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007) για το φαινόμενο της ομοφοβίας στην Ελλάδα, επισημαίνονται τουλάχιστον 6 παράγοντες καλλιέργειας της ομοφοβίας. Ένας παράγοντας καλλιέργειας της ομοφοβίας είναι ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ελληνική κοινωνία και η θεωρία ότι η οποιαδήποτε ομοφυλόφιλη επαφή είναι παράνομη. Επιπλέον, η

πατριαρχία και η αντίληψη ότι οι άνδρες είναι ισχυρότεροι από τις γυναίκες οδηγεί στην ενίσχυση της ομοφοβίας. Τρίτος παράγοντας είναι η «ανδροπρεπής» και ομοφοβική συμπεριφορά της μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτικών. Τέταρτος παράγοντας είναι η αρνητική παρουσίαση και προβολή από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς επίσης και ο ρόλος των αστυνομικών αρχών. Ακόμα ένας παράγοντας καλλιέργειας της ομοφοβίας είναι η απουσία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και υποστήριξης στα σχολεία. Τέλος, η άρνηση όλων των κυβερνήσεων στα αιτήματα των ΛΟΑΤ για σχετική νομοθεσία αποτελεί από τα βασικότερα στοιχεία που ενισχύουν την ομοφοβία.

Η ομοφοβία και τα χαρακτηριστικά της, έχουν μελετηθεί και διερευνηθεί από διάφορους κοινωνικούς επιστήμονες. Η ομοφοβία μπορεί να εκδηλωθεί με δύο τρόπους, την εσωτερικευμένη και τη θεσμοποιημένη ομοφοβία (Toomey et al., 2010)

Η εσωτερικευμένη ομοφοβία είναι ένα σύνολο αρνητικών συναισθημάτων και σκέψεων που βιώνει και αισθάνεται ένας άνθρωπος καθημερινά, ακριβώς επειδή είναι ομοφυλόφιλος. Πιο συγκεκριμένα, είναι η άρνηση της σεξουαλικής ταυτότητας του ατόμου από τον ίδιο τον ομοφυλόφιλο και η καταπίεση αυτής. Η εσωτερικευμένη ομοφοβία έχει να αντιμετωπίσει τη διαμάχη μεταξύ των θρησκευτικών και κοινωνικών αντιλήψεων που μπορεί να έχει ένας ομοφυλόφιλος και των ερωτικών του προτιμήσεων που ντρέπεται όμως να εξωτερικεύσει. Πολλές φορές η εσωτερικευση της σεξουαλικής ταυτότητας, και όλη αυτή η καταπίεση που βιώνουν οι έφηβοι με ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, οδηγεί σε κατάθλιψη ή ακόμα σε αυτοκτονία.

Μία ακόμη μορφή της ομοφοβίας, μπορεί να θεωρηθεί και η θεσμοποιημένη. Η μορφή αυτή μπορεί να προκληθεί από το ίδιο άτομο, του ανδρικού κυρίως φύλου, ο οποίος έχει ανασφάλειες για τον ανδρισμό του, και κατά συνέπεια, φοβάται να εκδηλωθεί για να μην θεωρηθεί ομοφυλόφιλος από τον κοινωνικό του περίγυρο. Από ψυχολογικής άποψης, τα άτομα που αισθάνονται ανασφάλειες για την σεξουαλική τους ταυτότητα και κατ' επέκταση εκφράζουν ομοφοβικές αντιλήψεις, το κάνουν όχι μόνο για να αποστασιοποιηθούν από την γενικότερη ομοφυλοφιλία αλλά και γιατί με αυτόν τον τρόπο υπενθυμίζουν την ανδρική τους ταυτότητα..

2.2. Ομοφοβικές συμπεριφορές: Αίτια και συνέπειες

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, η ομοφοβία είναι επικίνδυνη για την αρμονία της κοινωνίας αλλά και για τον ίδιο τον ομοφυλόφιλο. Από τη μία επηρεάζει τη κοινωνική συνοχή, αφού δεν υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη σε ένα περιβάλλον που να δίνει το δικαίωμα στον καθένα να ζει με σεβασμό και αξιοπρέπεια. Κυρίως οι νέοι ομοφυλόφιλοι, είναι πολύ επιφυλακτικοί να δημιουργήσουν ισχυρούς δεσμούς με άλλους ανθρώπους.. Πιο συγκεκριμένα, η συμπεριφορά ομοφοβικής φύσεως συμβάλλει στην αδυναμία καλλιέργειας της ποικιλομορφίας και της διαφορετικότητας στην κοινωνία μας. Από την άλλη επηρεάζει τη ψυχική υγεία του ομοφυλόφιλου αφού καταπιέζεται.. Οι άνθρωποι, οι οποίοι δέχονται ομοφοβική συμπεριφορά, παρουσιάζουν, κατά την διάρκεια της ζωής τους ψυχολογικά και ψυχικά προβλήματα. Αναλυτικότερα, δεν είναι λίγοι οι έφηβοι που εκδηλώνουν καταθλιπτικά επεισόδια ή κλείνονται στον εαυτό τους, λόγω της αποξένωσης και της καταπίεσης που βιώνουν (Rasmussen, 2001).

Ας επισημάνουμε, αρχικά, τα θεωρούμενα ως αίτια της ομοφοβίας. Πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι η ομοφοβία συνδέεται με άλλες φοβίες και ειδικά με αυτήν της ισότητας των δυο φύλων. Τα αίτια της συμπεριφοράς αυτής είναι βαθιά συνυφασμένα με τις κοινωνικές πεποιθήσεις και τους θεσμούς που τα ενισχύουν (Lock, 1998· Berkman & Zinberg, 1997). Είναι σύνθηες φαινόμενο να απορρίπτεται οτιδήποτε διαφορετικό, θεωρώντας το αφύσικο και υποδεέστερο ή και επικίνδυνο για εμάς. Όπως και για κάθε ρατσιστική συμπεριφορά, τα βασικά αίτια είναι η έλλειψη γνώσης, η έλλειψη παιδείας-κοινωνικής μόρφωσης και το κοινωνικό χάσμα που συντηρείται. Ακόμα, ένας παράγοντας που φαίνεται να ενισχύει το αίσθημα της ομοφοβίας είναι η απουσία επαφής του ατόμου με ομοφυλόφιλα άτομα (Lock, 1998; Berkman & Zinberg, 1997).

Από έρευνα (Raja & Stokes, 1998 στο Meyer, 2009) φαίνεται πως πιο ομοφοβικές συμπεριφορές τείνουν να είναι αυτοί που έχουν αυταρχικά πιστεύω και δίνουν έμφαση στην εμμονή της κυριαρχίας πάνω στην ατομική ελευθερία, για παράδειγμα ο σεξουαλικός συντηρητισμός κι ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός είναι δύο πολύ καίρια σημεία αναφοράς. Ακόμα, φαίνεται ότι εκφράζουν ομοφοβικές συμπεριφορές όσοι είναι προκατειλημμένοι και με άλλες κοινωνικές ομάδες όπως με τις γυναίκες ή με τους αφρικανούς μετανάστες. Τέλος, όσοι διατηρούν αυστηρά και

στερεοτυπικά πιστεύω σε σχέση με το φύλο, αποδίδοντας στο κάθε φύλο συγκεκριμένες εργασίες, ρόλους και συμπεριφορές παρουσιάζονται με εχθρότητα στο γυναικείο πληθυσμό και θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως βιασμό των στερεότυπων ρόλων του φύλου.

Όσον αφορά τις συνέπειες της ομοφοβίας, ερευνητές αναφέρουν ότι μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην κοινωνική συνοχή, καθώς οι ομοφοβικοί νιώθουν ότι δεν έχουν την απαραίτητη ποιότητα ζωής κι απ' την άλλη το ομοφυλόφιλο άτομο δυσκολεύεται και νιώθει αποκομμένο, αφού η υπόλοιπη κοινωνία τον/την αποδοκιμάζει. Μάλιστα, έχει παρατηρηθεί πως η πίεση που νιώθει ο ομοφυλόφιλος είναι πιθανόν να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας, όπως για παράδειγμα τάσεις αυτοκτονίας (Lock, 1998 στο Ben-Ari, 2001).

Μια ακόμα μεταβλητή που πρέπει να αναφερθεί, καθώς φαίνεται να συνδέεται συχνά με φαινόμενα ομοφοβίας είναι η θρησκεία και η εκκλησία (Love, Bock, Jannarone & Richardson, 2005). Επιπλέον, μελέτες δείχνουν ότι άτομα που είναι πολύ θρησκευόμενα, έχουν συντηρητικά θρησκευτικά «πιστεύω» και πηγαίνουν συχνά στην εκκλησία, είναι συνήθως πιο ομοφοβικά (Ben-Ari, 2001). Παρόλο που, η ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία σύμφωνα με τις θρησκευτικές παραδόσεις βασίζεται και προάγει τις πανανθρώπινες αξίες με κεντρική αξία την αγάπη. Ακόμα, βρίσκεται κοντά στους ανθρώπους στις δύσκολες στιγμές της ζωής τους, αλλά ταυτόχρονα είναι ένας ισχυρός φορέας ο οποίος συμβάλλει δραστικά στη διαμόρφωση στάσεων θετικών ή αρνητικών (Παπαχρήστου, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΟΜΟΦΟΒΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ

3.1. Σχολικός εκφοβισμός

Πολλές είναι οι διεθνείς έρευνες που ασχολήθηκαν με τις εμπειρίες των μαθητών με μη ετεροφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό αναφορικά με τη σχολική βία «school bullying» σωματική και λεκτική, που βίωσαν κατά τη φοίτησή τους στο σχολείο. Οι έρευνες αυτές ανέδειξαν ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι θύματα εκφοβισμού, στιγματισμού, παρενοχλήσεων και ομοφοβικών επιθέσεων (Ingrey, 2013· Neary, 2013· Ellis, 2009· Grossman et al., 2009· Rennold, 2004· Rasmussen, 2001). Ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως ένα είδος επιθετικότητας, το οποίο περιλαμβάνει ένα θύμα, έναν θύτη, και θύτες-θύματα εκφοβισμού (δηλαδή, νέοι που είναι ταυτόχρονα θύτες και θύματα εκφοβισμού). Χαρακτηρίζεται ως επιθετική πράξη που προκαλεί σωματική βλάβη ή ψυχική οδύνη σε ένα άλλο άτομο είτε σωματικά (π. χ. χτυπώντας, σπρώχνοντας, κλωτσώντας) είτε λεκτικά (π. χ. χλευάζοντας, πειράγματα, κουτσομπολιά) (Hong & Garbarino, 2012). Ο εκφοβισμός άλλοτε εκδηλώνεται με πιο ήπιες συμπεριφορές, τα λεγόμενα πειράγματα, και άλλοτε εκδηλώνονται με πιο βίαιες συμπεριφορές, όπως άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας. Και στις δύο περιπτώσεις ο μαθητής ή οι μαθητές οι οποίοι εκφοβίζουν επιλέγουν λιγότερα δυνατά, είτε ψυχολογικά είτε σωματικά, και η κατάσταση αυτή επαναλαμβάνεται (Κάπαρη, 2014).

Οι έννοιες σχολικός εκφοβισμός και βία μπορούν να γίνουν κατανοητά ως ένα πεδίο «αντικοινωνικών» συμπεριφορών στο χώρο του σχολείου και μορφές κακοποίησης (Dawkins, 1995), κυμαινόμενων από την αντίθεση, τη διαφορετικότητα και τον εκφοβισμό μέχρι τις βίαιες επιθέσεις. Η ενδοσχολική βία είναι μία γνώριμη μορφή επιθετικής συμπεριφοράς. Ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας που εμφανίζεται σε πολλές χώρες του κόσμου και αναφέρεται στη χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή συνομήλικων παιδιών.

Ο σχολικός εκφοβισμός έχει επικρατήσει με τον αγγλικό όρο ‘bullying’ μιας και στην Ελληνική γλώσσα και βάσει ελληνικής βιβλιογραφίας αποδίδεται με διάφορες ονομασίες όπως «εκφοβισμός / θυματοποίηση», «Σχολικός εκφοβισμός», «σχολική επιθετικότητα», «κακοποίηση συνομήλικου», «άσκηση βίας από μαθητή σε μαθητή», (Παραδεισιώτη & Τζιόγκουρος, 2008: 3). Με τον όρο bullying εννοούμε ότι ένας/μία μαθητής/τρια εκφοβίζεται ή θυματοποιείται όταν εκτίθεται επανειλημμένα και για

αρκετό χρονικό διάστημα σε αρνητικές πράξεις άλλου ή άλλων μαθητών/τριών, οι οποίες εκδηλώνονται ως μορφές βίας ή επιθετικής συμπεριφοράς (Τσιάντης, 2008). Η ποικιλία των ορισμών αυτών οφείλεται σε διάφορους παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συνοψιστούν στη διαφορετικότητα των πολιτισμικών, πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών που χαρακτηρίζουν τη κάθε χώρα και το περιβάλλον (σχολικό και μη) μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται ένα παιδί.

Ο Olweus επισημαίνει τη διαφορά του bullying με το «πείραγμα» στα πλαίσια του παιχνιδιού. Το «πείραγμα» από τη μία πλευρά συνήθως συμβαίνει μεταξύ φίλων και δεν περιλαμβάνει την πρόκληση σωματικού πόνου των άλλων. Από την άλλη όμως πλευρά, ο σχολικός εκφοβισμός συμβαίνει ανάμεσα σε παιδιά τα οποία δεν είναι φίλοι μεταξύ τους. Παρόλα αυτά, έρευνες δείχνουν ότι ακόμα και το «πείραγμα» μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε εκφοβισμό αν συμβαίνει για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα και το σημαντικότερο όταν το παιδί αισθανθεί ότι οι πράξεις των άλλων δεν διέπονται από αστείο και δεν γίνονται μέσα στα όρια του παιχνιδιού (Olweus, 2007).

Ο Rigby (1996) απαριθμεί τα πιο ουσιώδη χαρακτηριστικά του σχολικού εκφοβισμού. Αρχικά, υπάρχει πρόθεση από τον δράστη να βλάψει το θύμα. Επίσης, ο θύτης δεν περιορίζεται στην πρόθεση αλλά συνεχίζει στην πραγματοποίηση της παραπάνω πρόθεσης. Επιπλέον, χαρακτηριστικό του σχολικού εκφοβισμού είναι η πρόκληση βλάβης/ζημίας στο στόχο – θύμα. Τέταρτον, υπάρχει κυριαρχική επιβολή του δράστη επί του θύματος. Πέμπτον, υπάρχει έλλειψη δικαιολογίας για την πράξη, η οποία δεν έχει κάποιο προηγούμενο ούτε συνήθως κάποιο λόγο. Επίσης, πάντα υπάρχει επανάληψη της συμπεριφοράς ξανά και ξανά. Τέλος, ο σχολικός εκφοβισμός χαρακτηρίζεται από την ικανοποίηση που αντλεί ο δράστης από τη βλάβη του θύματος.

Στην Ελλάδα, είναι μεγάλος ο αριθμός των ερευνών αναφορικά με το θέμα του σχολικού εκφοβισμού. Πολλές έρευνες επισημαίνουν ότι ενώ οι μαθητές αναγνωρίζουν τα βασικά στοιχεία του σχολικού εκφοβισμού και είναι σε θέση να ορίσουν ολοκληρωμένα την έννοια αυτή, οι εκπαιδευτικοί, από την άλλη, φαίνεται να αγνοούν κάποια στοιχεία και να αναγνωρίζουν μόνο τη σωματική μορφή του bullying (Asimopoulos et al., 2013).

3.2. Ομοφοβικός εκφοβισμός στο σχολείο

Το φαινόμενο του ομοφοβικού εκφοβισμού είναι ένα παραμελημένο ζήτημα στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα που συχνά καλυπτόταν από σιωπή και αμηχανία. Δυστυχώς, στην Ελλάδα τα περισσότερα περιστατικά στην εκπαίδευση δεν γίνονται αντιληπτά ως τέτοια και έτσι δεν δίνεται η δυνατότητα για σχεδιασμό συστηματικής δράσης τόσο στο επίπεδο της πρόληψης, όσο και της αντιμετώπισης (Κογκίδου, 2015). Ωστόσο, δράσεις κατά αυτού του φαινομένου ξεκίνησαν τα τελευταία χρόνια σε τοπικό και σχολικό επίπεδο αυτοδιοίκησης (Κογκίδου, 2015). Σύμφωνα με αρκετές διεθνείς μελέτες (Rennold, 2004; Ellis, 2009; Grossman et al., 2009; Neary, 2013) οι νέοι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να υποστούν ομοφοβικό εκφοβισμό στο σχολείο από ό,τι στο σπίτι ή σε κάποιο άλλο δημόσιο χώρο.

Ιδιαίτερα ομοφοβικά είναι τα αγόρια στην εφηβεία, καθώς αισθάνονται τεράστιο άγχος να μην δείχνουν θηλυπρεπείς με αποτέλεσμα τον υπερβολικό τονισμό της αρρενωπότητάς τους. Οι μαθητές που γίνονται αντιληπτοί ως μη ετεροφυλόφιλοι στο σχολικό πλαίσιο βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο να υποστούν θυματοποίηση ή ομοφοβικό εκφοβισμό (Rivers, 2001). Ο Rivers (2001) αναφέρει πως περίπου ένα στα τρία μη ετεροφυλόφιλα άτομα έχουν υποστεί εκφοβισμό εξαιτίας του πραγματικού ή αντιληπτού σεξουαλικού προσανατολισμού τους. Τα αρνητικά φορτισμένα επίθετα που χρησιμοποιούνται για τους ομοφυλόφιλους αποτελούν μια πραγματικότητα στα σχολεία. Αυτά μπορεί να μην έχουν καμιά σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό κάποιου, ενώ θεωρούνται ως ο πιο υποτιμητικός χαρακτηρισμός που μπορεί να γίνει σε ένα αγόρι. Κατά τον Rivers (2001), οι ομοφοβικές στάσεις γίνονται αντιληπτές ως ομοφοβικές πεποιθήσεις που προηγούνται της συμπεριφοράς, ενώ ο ομοφοβικός εκφοβισμός είναι προϊόν κυρίαρχων θεσμών και ομάδων που ενισχύουν τις ομοφοβικές συμπεριφορές.

Σύμφωνα με τις ελληνικές έρευνες, τα ποσοστά εκφοβισμού εφήβων στα ελληνικά σχολεία είναι αυξημένα. Η έρευνα που πραγματοποίησαν η Δεληγιάννη-Κουιμτζή & Ψάλτη (2006), έδειξε ότι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 8%-14% των μαθητών έχουν δεχτεί κάποιον τύπο εκφοβισμού από συμμαθητές τους, ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό κινείται στο 10%-13%. Ο ομοφοβικός εκφοβισμός δεν αφορά μόνο ΛΟΑΤ μαθητές, αλλά μπορεί να αφορά όποιον συμπεριφέρεται «διαφορετικά» όπως αγόρια δεν πληρούν τα κριτήρια του ηγεμονικού

ανδρισμού, δηλαδή μπορεί να έχουν «κοριτσίστικες/θηλυκές» ασχολίες και ενδιαφέροντα, να επιλέγουν διαφορετικά χρώματα για τα ρούχα, να παίζουν με παιχνίδια «για κορίτσια» ή με κορίτσια. Ο ομοφοβικός εκφοβισμός συνήθως γίνεται από συμμαθητές αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις και από καθηγητές και μπορεί πάρει πολλές μορφές, όπως πειράγματα, δημόσια γελοιοποίηση, διάδοση φημών, ταπείνωση, σπρωξίματα και χτυπήματα, κλοπές ή καταστροφές αντικειμένων, κοινωνική απομόνωση, ηλεκτρονικό εκφοβισμό (Γαλανού, 2015).

Αναφορικά με τα αποτελέσματα του ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού, μπορεί να είναι διάφορες ψυχικές διαταραχές στην υγεία των νέων. Πολλές είναι οι έρευνες που έχουν απασχολήσει τόσο τη διεθνή όσο και την ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα αναφορικά με το θέμα του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού, με στόχο την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού ζητήματος (Sapouna, 2008· Γλαρέντζου κ.α., 2009· Κοκκέβη κ.α., 2011· Bibou-Nakou, et al., 2013· Βεργίδης κ.α., 2014· Stefanakou et al., 2014· Αρτινοπούλου κ.α., 2016).

Τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση και εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών ως αντισταθμιστικό μέτρο κατά του στιγματισμού και της περιθωριοποίησης των ΛΟΑΤ μαθητών (Rasmussen 2001; Robinson, 2010; Kjaran & Kristinsdóttir, 2015). Πιο συγκεκριμένα, σε πολλές χώρες έχουν δημιουργηθεί Αναλυτικά Προγράμματα (Α.Π.) που ενισχύουν την ελεύθερη έκφραση της σεξουαλικότητας και ανάπτυξη της υποκειμενικότητας (Rasmussen, 2001; Robinson, 2010; Ingrey, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4.1. Προηγούμενες έρευνες

Η παρούσα εργασία διερευνά τις απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την ομοφυλοφιλία και την αντιμετώπιση από μεριάς τους περιστατικών βίας, τα οποία συνδέονται με αυτήν. Με βάση προηγούμενες έρευνες, φαίνεται ότι δεν έχει σημασία αν ένας μαθητής ή μια μαθήτρια είναι ομοφυλόφιλος/η, καθώς ακόμα και αν θεωρείται από το σχολικό πλαίσιο ότι είναι μπορεί να πέσει θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού.

Οι έρευνες σχετικά με το σχολικό εκφοβισμό, τα τελευταία χρόνια είναι πολλές και φαίνεται ότι πρόκειται για ένα θέμα που έχει μελετηθεί διεξοδικά. Απόψεις εκπαιδευτικών, απόψεις γονέων, ακόμα και απόψεις των μαθητών έχουν ερευνηθεί και μελετηθεί. Με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών σχεδιάστηκαν παρεμβάσεις, τόσο με τη μορφή επιμορφώσεων στους εκπαιδευτικούς όσο και με τη μορφή ενημερώσεων στα παιδιά. Ωστόσο, το πρόβλημα είναι ακόμα υπαρκτό και συχνά ακούγονται ακραίες συμπεριφορές, οι οποίες κατακρίνονται μεν αλλά προφανώς δεν εξαλείφονται.

Επιπλέον, παρατηρείται ότι αναφορικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό στα σχολεία, η έρευνα περιορίζεται σημαντικά, καθώς αποτελεί ένα θέμα ταμπού, που δύσκολα το «αγγίζει» κανείς. Ένα σημαντικό βήμα έγινε τα τελευταία δύο χρόνια με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα σεξουαλικότητας. Όμως, είναι αυτό αρκετό για να ωθήσει τους εκπαιδευτικούς να παρέμβουν σε περιστατικά που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα των παιδιών; Αυτό είναι κάτι που δεν έχει μελετηθεί και για αυτό επιλέχθηκε ως θέμα μελέτης στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων».

Μερικές από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό τα τελευταία χρόνια θα παρουσιαστούν στη συνέχεια με στόχο να διαπιστωθεί η κοινή γνώμη σχετικά με τα ζητήματα ομοφυλοφιλίας. Μια από τις πιο σημαντικές έρευνες είναι αυτή του κ. Γιαννακόπουλου Κ., ο οποίος διεξήγαγε μια έρευνα που διήρκεσε 18 χρόνια σχετικά με την ανδρική ταυτότητα και την ομοφυλοφιλία (Αποστολέλλη, 2012).

Με βάση την έρευνα αυτή, διαπιστώνεται μια εξέλιξη από τη δεκαετία του '50 όσον αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα τόσο σε άνδρες όσο και σε γυναίκες. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση προς θετικά συναισθήματα, όπως τρυφερότητα, σε αντίθεση με παλαιότερα χρόνια. Σημαντικό εύρημα αποτελεί η τάση των ομοφυλόφιλων ατόμων να δημιουργούν κοινότητες με στόχο τη δημιουργία ισχυρών δεσμών φιλίας και το αίσθημα αποδοχής, καθώς πρόκειται για άτομα, όπως προκύπτει και από τις έρευνες, που συχνά βιώνουν άρνηση, απόρριψη ή ακόμα και επιθετικότητα.

Σύμφωνα με μια άλλη έρευνα του αμερικάνικου οργανισμού Pew Research Center, η οποία διεξήχθη τον Ιούνιο 2013 σε 39 χώρες, σχετικά με το ποσοστό αποδοχής της ομοφυλοφιλίας. Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από 37.653 άτομα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η Νότιος Κορέα, η Ισπανία, ο Καναδάς και η Η.Π.Α. είχαν τα μεγαλύτερα ποσοστά αποδοχής των ομοφυλόφιλων και συγκεκριμένα κυμαίνονταν από 80% έως 88%. Η Ελλάδα συγκέντρωσε ένα ποσοστό κοντά στο 50% όσον αφορά την αποδοχή των ομοφυλόφιλων. Τον Ιούνιο του 2014 (έναν χρόνο μετά) η ίδια εταιρεία πραγματοποίησε παρόμοια έρευνα σε 40 χώρες σχετικά με διάφορα ζητήματα αποδοχής, μέσα στα οποία περιλαμβάνονταν και η ομοφυλοφιλία. Τα υψηλότερα ποσοστά αποδοχής παρατηρήθηκαν στην Ισπανία, ενώ στην Ελλάδα παρατηρήθηκε ένα ποσοστό αποδοχής περίπου στο 45%.

Σύμφωνα με τους Αθανασιάδου και Ψάλλη (2012), οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν το σχολικό εκφοβισμό ως ένα υπαρκτό και δύσκολο πρόβλημα του σημερινού σχολικού περιβάλλοντος. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι αναγνωρίζουν το σχολικό εκφοβισμό από σωματικές και λεκτικές επιθέσεις, καθώς επίσης και από απειλές ή εξαναγκασμούς. Έρευνες ακόμα μελετούν τους παράγοντες από τους οποίους φαίνεται να επηρεάζονται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, όπως οι ικανότητες ενσυναίσθησης των ίδιων των εκπαιδευτικών, οι μορφές εκφοβισμού, η παρουσία ή όχι των εκπαιδευτικών σε περιστατικά εκφοβισμού (Yoon, 2004· Nicolaidis et al., 2002· Craig, Henderson & Murphy, 2000· Boulton, 1997).

Αναφορικά με την αντιμετώπιση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν τη σημασία του ρόλου τους, καθώς επίσης και της ευθύνης που φέρουν τόσο στη πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού. Παρόλα αυτά, στη πράξη αναφέρουν ότι δεν πιστεύουν οι ίδιοι στις γνώσεις και στην ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά ένα περιστατικό και συνήθως κάνουν μόνο ατομικές παρεμβάσεις ύστερα από κάποιο

επεισόδιο. Επιπλέον, αναφέρουν ότι χρειάζεται να υπάρχει περαιτέρω επιμόρφωση των ίδιων σχετικά με τη διαχείριση τέτοιων περιστατικών, καθώς θεωρούν ότι δεν έχουν λάβει επαρκή εκπαίδευση (Βεγιάννη, 2011· Γιαννακοπούλου κ.α., 2010· Λυμπεράκη, 2010· Κωνσταντίνου & Ψάλτη, 2007· Bauman & Del Rio, 2006· Yoon, 2004· Dake et al., 2003· Nicolaidis et al, 2002· Craig et al., 2000· Boulton, 1997).

Όπως αναφέρθηκε, το θέμα της σεξουαλικότητας στο σχολικό χώρο, καθώς και τα περιστατικά βίας που μπορεί να γεννά δεν έχει μελετηθεί όσο άλλοι παράγοντες σχολικού εκφοβισμού. Αρχικά θα πρέπει να προσδιοριστεί ο όρος σεξουαλικός προσανατολισμός, ο οποίος αναφέρεται στην ερωτική έλξη προς ένα συγκεκριμένο φύλο, και συνήθως αναδύεται κατά την προεφηβεία ή την πρώτη εφηβεία (Glover et al., 2009). Σύμφωνα με την Αμερικάνικη Ακαδημία Παιδιατρικής, ο σεξουαλικός προσανατολισμός αφορά στον τρόπο που ένα άτομο διεγείρεται ερωτικά τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε σωματικό επίπεδο προς άλλα άτομα. Τα άτομα μπορεί να προσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλα (heterosexual), ομοφυλόφιλα (homosexual), αμφισεξουαλικά (bisexual), διεμφυλικά (transsexual), διαφυλικά (transgender) (American Academy of Pediatrics, 2013). Ήδη από τη σχολική ηλικία, ο/η έφηβος/η προσδιορίζει τη σεξουαλικότητά του ή μπορεί να δοκιμάσει διάφορες μορφές σεξουαλικότητας, μέχρι να βρει αυτό που τον/την αντιπροσωπεύει.

Συνδυάζοντας το θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού με το σχολικό εκφοβισμό, μπορεί να προκύψει ο ομοφοβικός εκφοβισμός, ο οποίος αφορά εκδηλώσεις άμεσης σωματικής ή έμμεσης λεκτικής επιθετικότητας σε άτομα που δεν είναι ετεροφυλόφιλα ή θεωρείται ότι δεν είναι ετεροφυλόφιλα (Meyer, 2008). Σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων βίας διαδραματίζουν οι εκπαιδευτικοί και οι αντιλήψεις τους σχετικά με το θέμα αυτό, καθώς είναι αυτοί που καλούνται να αναγνωρίσουν αρχικά και στη συνέχεια να αντιμετωπίσουν τέτοια φαινόμενα. Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος και μπορούν από τη μια να ενισχύουν τις διακρίσεις που σχετίζονται με το φύλο. Αυτό, όπως είναι αναμενόμενο θα μπορούσε να έχει καταστροφικές επιπτώσεις όχι μόνο στη σχολική ζωή και ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών, αλλά και στη συνολική αυτοεικόνα και αυτοεκτίμησή τους (Gray & Leith, 2010, σελ.14). Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί λειτουργώντας ως πρότυπα, μπορούν να καταργήσουν τα στερεότυπα που υπάρχουν και να δημιουργήσουν μια κουλτούρα ένταξης, ισότητας και αποδοχής για όλους τους μαθητές (Gounlas & Alexopoulos, 2016, σελ.648).

Δυστυχώς, η μέχρι τώρα έρευνα στην Ελλάδα και κυρίως στο εξωτερικό υποδεικνύει ότι δεν εφαρμόζεται η πολιτική έναντι στο σχολικό ομοφοβικό εκφοβισμό, ακόμα και σήμερα. Ειδικότερα, σε έρευνα της Robinson (2010), η οποία πραγματοποιήθηκε σε διάφορα σχολεία της Μεγάλης Βρετανίας, αναφέρονται εμπειρίες ομοφυλόφιλων μαθητών/τριών, οι οποίοι/ες έχουν πέσει θύμα σχολικού εκφοβισμού λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού που έχουν επιλέξει. Οι περισσότεροι/ες ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες αναφέρουν αρνητικές εμπειρίες σχετικά με την αντιμετώπισή τους από το σύνολο της σχολικής κοινότητας και αποτυχημένες παρεμβάσεις από το σχολείο όπου και όταν αυτές υπάρχουν. Πολλές φορές, οι ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες αναφέρουν ότι δεν τους δίνεται καν η δυνατότητα να εκφράσουν τα παράπονά τους και στερούνται καθημερινών δραστηριοτήτων στο σχολείο εξαιτίας της σεξουαλικής τους επιλογής, όπως είναι τα αποδυτήρια στο χώρο της γυμναστικής. Επιπλέον, πολλοί/ές αναφέρουν ότι αν δεν υποστήριζαν και ετεροφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες ένα γεγονός, οι εκπαιδευτικοί συχνά δεν πίστευαν ότι υπήρχε κάποιο συμβάν ομοφοβικού εκφοβισμού. Ένα βασικό σημείο της έρευνας της Robinson είναι ακόμα ότι οι μαθητές/τριες συχνά ανέφεραν ότι δεν λάμβαναν σεβασμό από τους υπόλοιπους στο σχολείο που φοιτούσαν και πολλοί/ές εμφάνιζαν συμπτώματα κατάθλιψης, καθώς σκέφτονταν να παρατήσουν το σχολείο (Kjaraan & Kristinsdottir, 2015; Robinson & Ferfolja, 2001).

Άλλες έρευνες συμφωνούν με τα παραπάνω ευρήματα και κάνουν αναφορές σε εμπειρίες, κατά τις οποίες ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες νιώθουν αβοήθητοι/ες σε καταστάσεις λεκτικής και σωματικής βίας που δέχονταν από συμμαθητές/τριες τους. Ακόμα, σε αυτές τις περιπτώσεις, οι μαθητές/τριες δήλωσαν ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό καθώς και οι διευθυντές/τριες, δεν βοήθησαν καθώς δεν ενδιαφέρονταν για τίποτα άλλο πέρα από τη διδασκαλία του μαθήματός τους. Σε κάποιες περιπτώσεις που αναφέρεται παρέμβαση από εκπαιδευτικούς, οι ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες αναφέρουν ότι επέπληξαν τα άτομα που συμμετείχαν στο συμβάν, αλλά χωρίς να διερευνήσουν περαιτέρω την κατάσταση, η οποία φυσικά με την απομάκρυνση των εκπαιδευτικών συνεχίζονταν (Grossman et al, 2009).

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, οι ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες που βιώνουν καθημερινά αρνητικές εμπειρίες στο σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να απασχολήσουν την κοινωνία και τη σχολική κοινότητα. Πολύ συχνά, τα παιδιά αυτά υποφέρουν, όπως αναφέρθηκε, από συμπτώματα κατάθλιψης και άλλες ψυχολογικές διαταραχές. Ακόμα, πολλοί/ές ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες χαρακτηρίζονται ως

«πληθυσμός σε κίνδυνο» (population at risk) για σοβαρές εξαρτήσεις όπως αλκοόλ, ναρκωτικά αλλά ακόμα και για αυτοκτονικές τάσεις και γενικότερη παραίτηση από όλα (Rasmussen 2001 & Flattery 2013· Gowran, 2004).

Άλλες σύγχρονες παιδιατρικές μελέτες αναφέρουν ότι οι λεσβίες, οι αμφιφυλόφιλοι, οι ομοφυλόφιλοι, οι τρανς και τα ίντερσεξ άτομα, δέχονται σε ποσοστό 92,3% λεκτική βία, 44,7% σωματική βία, 89,5% διαδικτυακή και κοινωνική βία, 47,7% καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και δεδομένων, που τους οδηγούν σε αυτοτραυματισμούς, ψυχική δυσφορία και απόπειρα αυτοκτονίας. Επίσης, αποτελέσματα έρευνας του Εθνικού Συστήματος Ερευνών του Νέου Μεξικό (2012-2013), έδειξαν πως οι ΛΟΑΤΚΙ+, παρόλο που αντιπροσώπευαν το 10% του δείγματος βρέθηκε ότι 35,5% αποτέλεσαν θύματα σχολικού εκφοβισμού, ενώ άλλοι συνομήλικοί τους στο 17%. Ακόμα, η ΛΟΑΤΚΙ+ νεολαία παρουσιάζει 2 φορές περισσότερο καταθλιπτικά συμπτώματα και αίσθημα απελπισίας(57,6%), 3 φορές περισσότερο αυτοκτονικό ιδεασμό (38,3% vs 12,7%), 4 φορές περισσότερες απόπειρες αυτοκτονίας (28,5% vs 7%) και 5 φορές περισσότερους τραυματισμούς μετά από απόπειρα αυτοκτονίας (11.1% vs 2.1%) (Παράλλαξη, 2021).

Παρόλα αυτά, θα πρέπει να αναφερθούν και κάποια άλλα σημαντικά ευρήματα στις παραπάνω έρευνες που αναφέρουν θετικές εμπειρίες αναφορικά με την αποδοχή των ομοφυλόφιλων μαθητών/τριών. Ειδικότερα, στην έρευνα της Robinson (2010), μια μαθήτρια αναφέρει ότι έλαβε αποδοχή από το σύνολο του σχολικού περιβάλλοντος, το οποίο έβλεπε θετικά. Μάλιστα, η συγκεκριμένη μαθήτρια ανέφερε μια παρέμβαση που έκανε μια εκπαιδευτικός, η οποία πρόσθεσε στο μάθημα της σεξουαλικής εκπαίδευσης ζητήματα ομοφυλοφιλίας με στόχο την ενημέρωση και αποδοχή των ομοφυλόφιλων ατόμων. Ακόμα, η μαθήτρια αναφέρει ότι με αυτό τον τρόπο η καθηγήτρια έδειξε ότι τα άτομα μπορούν να επιλέξουν όποια σεξουαλική ταυτότητα επιθυμούν και ότι η κάθε επιλογή είναι φυσιολογική (Robinson, 2010). Στην έρευνα των Grossman και άλλων (2009), επίσης, αναφέρονται μερικές θετικές εμπειρίες, κατά τις οποίες ομοφυλόφιλοι/ες μαθητές/τριες υποστηρίχθηκαν από μέλη του σχολικού προσωπικού. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός ομοφυλόφιλου μαθητή, ο φύλακας του σχολείου του επέτρεψε να χρησιμοποιεί τις γυναικείες τουαλέτες, αφού οι συμμαθητές του του αρνιόντουσαν την πρόσβαση στις ανδρικές και τον κορόιδευαν (Grossman et al., 2009).

4.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Τα τελευταία δύο χρόνια γίνεται συζήτηση για την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και την υλοποίησή της από την πρωτοβάθμια ήδη εκπαίδευση. Πόσο έτοιμοι είναι οι εκπαιδευτικοί να ασχοληθούν με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και με ποιον τρόπο μπορούν να διαχειριστούν μια συζήτηση σχετικά με το sex και τις σεξουαλικές επιλογές των μαθητών/τριών. Με αφορμή τα ερωτήματα αυτά, η παρούσα έρευνα αναμένεται να προσφέρει περισσότερα στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή των νέων μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση και την είσοδο του μαθήματος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία της χώρας.

Οι μεταβλητές πρόβλεψης που θα αξιοποιηθούν στην παρούσα εργασία είναι τα δημογραφικά στοιχεία και ειδικότερα, το φύλο των ερωτηθέντων, η ηλικία τους, η ειδικότητά τους, με στόχο τη διερεύνηση των στάσεων τους για την ομοφυλοφιλία. Ακόμα, θα διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο η σεξουαλική ταυτότητα, όπως δηλώνεται από τους ίδιους, σχετίζεται με τη στάση τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Επιπλέον, διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί θα αντιμετωπίζουν ένα περιστατικό ομοφοβικής βίας και πως αυτό μπορεί να συνδέεται με τη σεξουαλική τους ταυτότητα ή και με την στάση τους προς την ομοφυλοφιλία γενικότερα.

Όπως αναφέρουν οι Adler και Clark (2021), μια έννοια μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταβλητή αν διαθέτει τουλάχιστον δύο κατηγορίες. Συνεπώς ως μεταβλητές πρόβλεψης χαρακτηρίζονται τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων και ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός, οι γνώσεις τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία και οι στάσεις τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Από την άλλη μεταβλητές αποτελέσματος ορίζονται στην παρούσα έρευνα η στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στην ομοφοβία και οι τρόποι αντιμετώπισης ομοφοβικών συμβάντων στο σχολείο.

Για την παρούσα εργασία αξιοποιήθηκε η ήδη υπάρχουσα έρευνα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού. Όπως έγινε αντιληπτό, η έρευνα στην Ελλάδα σχετικά με το θέμα αυτό είναι περιορισμένη και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

Με βάση την βιβλιογραφική επισκόπηση και την αναζήτηση ερευνών σχετικά με το θέμα στην Ελλάδα, τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι:

- Ποιες είναι οι γνώσεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με ζητήματα ομοφυλοφιλίας;
- Ποιες είναι οι στάσεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με ζητήματα ομοφυλοφιλίας;
- Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την εμφάνιση φαινομένων ομοφοβικών συμπεριφορών και βίας στο σχολείο;
- Με ποιους τρόπους οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν περιστατικά σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού;

Κατά την κατασκευή του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, αξιοποιήθηκαν διεθνείς κλίμακες, οι οποίες μεταφράστηκαν στα ελληνικά. Αρχικά διερευνώνται τα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στην έρευνα. Στη συνέχεια, μελετώνται μέσα από μια σειρά ερωτήσεων κλειστού τύπου ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ερωτηθέντων καθώς επίσης και η στάση τους για την ομοφυλοφιλία γενικότερα.

Για την μέτρηση της ομοφοβίας χρησιμοποιείται συχνά η κλίμακα που κατασκεύασαν οι Wright et al. (1999), η οποία χρησιμοποιήθηκε και στη παρούσα έρευνα, καθώς μελετώνται γενικά οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Η κλίμακα αυτή αποτελείται από 25 ερωτήματα, στα οποία καλείται να συμπληρώσει ο ερωτώμενος το βαθμό (από 1 έως 5) στον οποίο συμφωνεί ή διαφωνεί σε κάθε ερώτημα.

Μια ακόμα κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα είναι του Δαραή και περιλαμβάνει ερωτήματα σχετικά με τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού εκφοβισμού. Ειδικότερα, αναφέρει πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης συμβάντων ομοφοβικής βίας και με βάση πενταβάθμια κλίμακα, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να προσδιορίσουν το βαθμό στον οποίο συμφωνούν ή διαφωνούν με τον κάθε τρόπο αντιμετώπισης που προτείνεται σε κάθε ένα από τα 27 ερωτήματα.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε η λίστα των 20 ερωτημάτων από την έρευνα των Harris, Nightengale και Owen (1995), ώστε να διερευνηθούν οι γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Οι ερωτηθέντες καλούνταν να απαντήσουν για κάθε ερώτημα αν είναι σωστό ή όχι.

Με βάση τη βιβλιογραφία διατυπώνονται οι εξής ερευνητικές υποθέσεις:

1^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους αναμένεται να αποφεύγουν να εμπλακούν άμεσα και να αντιμετωπίσουν φαινόμενα ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού λαμβάνοντας πρωτοβουλίες (Payne & Smith, 2014).

2^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί που παρακολούθησαν το πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή και έχουν λάβει περισσότερες γνώσεις θα επιλέγουν μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού και δεν θα αποφεύγουν την αντιμετώπισή του (Russell et al., 2016).

3^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί που έχουν θετική στάση προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα (δηλαδή έχουν χαμηλό σκορ στην κλίμακα ομοφυλοφιλίας) θα αντιμετωπίζουν τα περιστατικά ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού με μη ομοφοβικούς τρόπους και δεν θα αποφεύγουν την αντιμετώπισή τους (Gegenfurtner et al., 2022· Goldstein-Schultz, 2022· Kwok, 2019).

4^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί που δηλώνουν ότι γνωρίζουν προσωπικά κάποιο μη ετεροφυλόφιλο άτομο, σύμφωνα με τους Gegenfurtner et al. (2022), έχουν θετικά συναισθήματα προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, και δεν θα αποφεύγουν την αντιμετώπιση φαινομένων ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού, αλλά θα τα αντιμετωπίζουν με μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης (Stucky et al., 2020· Foy & Hodge, 2016· Guasp et al., 2013).

5^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι θα αναστατώνονταν υπερβολικά αν μάθαιναν ότι το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο, έχουν αρνητική στάση για τα ΛΟΑΤ+ άτομα, και θα επιλέγουν ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού ή θα αποφεύγουν να παίρνουν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή του.

6^η Υπόθεση: Οι στάσεις για την ομοφυλοφιλία, οι τρόποι αντίδρασης των εκπαιδευτικών σε φαινόμενα ομοφοβικού εκφοβισμού και οι γνώσεις των ερωτηθέντων θα εξαρτώνται από δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως την ηλικία, τα χρόνια προϋπηρεσίας, το επίπεδο μόρφωσης (Guasp et al., 2013). Ειδικότερα, οι νεότεροι σε ηλικία εκπαιδευτικοί και αυτοί με μεταπτυχιακό αναμένεται να αντιδρούν με μη ομοφοβικούς τρόπους και να μην αποφεύγουν την αντιμετώπιση του φαινομένου.

7^η Υπόθεση: Οι εκπαιδευτικοί με λιγότερες γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία θα δηλώσουν ότι προτιμούν γενικότερους και ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικών περιστατικών βίας (Mannheim & Alfano, 2010· DePalma & Atkinson, 2006).

4.3. Δείγμα της έρευνας

Η επιλογή του δείγματος της έρευνας πραγματοποιήθηκε από σχολεία της Καβάλας και περιελάμβανε Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια, ένα Ειδικό Δημοτικό και ένα Ειδικό Γυμνάσιο. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε όλους τους εκπαιδευτικούς της κάθε σχολικής δομής που επισκέφτηκα, ωστόσο μόνο τα 160 επέστρεψαν συμπληρωμένα πλήρως, καθώς κάποιοι αρνήθηκαν να τα συμπληρώσουν και κάποιοι άλλοι δεν τα επέστρεψαν ποτέ συμπληρωμένα, παρά την θετική τους απάντηση να συμμετάσχουν.

Ειδικότερα, στην έρευνα συμμετείχαν 160 εκπαιδευτικοί, 81 γυναίκες, 74 άντρες και 5 άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Ως προς την ειδικότητά τους υπήρχε ποικιλία με τους 31 να είναι δάσκαλοι/δασκάλες, οι 27 νηπιαγωγοί, οι 27 φιλόλογοι, οι 22 μαθηματικοί και οι υπόλοιποι 53 ανήκουν σε διάφορες ειδικότητες. Επίσης, από τους 160 ερωτηθέντες, οι 63 εργάζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (γενική και ειδική) και οι υπόλοιποι 97 εργάζονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, οι 61 από αυτούς είναι παντρεμένοι με παιδιά, οι 37 είναι άγαμοι, οι 29 είναι παντρεμένοι χωρίς παιδιά. Ως προς την εκπαίδευσή τους, οι 84 από τους ερωτηθέντες έχουν Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, οι 43 Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οι 16 και δεύτερο πτυχίο, ενώ 10 έχουν και Διδακτορικό.

Όσον αφορά τα ερωτήματα σχετικά με την ηλικία των ερωτηθέντων και τα χρόνια προϋπηρεσίας τους στην εκπαίδευση, χρησιμοποιώντας το λογισμικό IBM SPSS Statistics έκδοση 25, δημιουργήσαμε δύο νέες κατηγορικές μεταβλητές, μία για την ηλικία, που ονομάστηκε «age_cat» και μια για την προϋπηρεσία, που ονομάστηκε «years_cat». Για να δημιουργήσουμε τις κατηγορικές αυτές μεταβλητές.

Με βάση τα παραπάνω, η μεταβλητή για τα χρόνια προϋπηρεσίας αποτελείται από τρεις κατηγορίες (κάτω από 8 χρόνια, 8-21 και πάνω από 21 χρόνια), καθώς επίσης και η μεταβλητή ηλικία αποτελείται από τρεις κατηγορίες (κάτω των 39 ετών, 39-53 ετών και άνω των 53 ετών). Παρατηρούμε ότι, το 31.9% εργάζεται λιγότερο από 8 χρόνια, το 33.1% εργάζεται 8 – 21 έτη και το 35% εργάζεται περισσότερα από 21 έτη.

Όσον αφορά τις ηλικίες, το 31.3% είναι κάτω των 39 ετών, το 36.8% είναι 39 – 53 ετών και το 31.9% είναι άνω των 53 ετών

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών (53.8%) δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο μάθημα ή σεμινάριο ή επιμορφωτικό πρόγραμμα σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού.

Αναφορικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό που έχουν δηλώσει οι ερωτηθέντες, παρατηρείται ότι οι 136 εκπαιδευτικοί (85%) δήλωσαν ετεροφυλόφιλοι, 15 άτομα δήλωσαν ομοφυλόφιλα, 6 άτομα δήλωσαν αμφισεξουαλικά και 3 απάντησαν ότι δεν είναι σίγουροι.

Οι ερωτηθέντες στην πλειονότητά τους (80.6%) γνωρίζουν προσωπικά κάποιο άτομο με μη ετεροφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό.

4.4. Εργαλείο της έρευνας

Με βάση τις παραπάνω υποθέσεις συνθέσαμε ένα ερωτηματολόγιο με πέντε θεματικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα αποτελείται από τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, όπως η ηλικία, το φύλο, η ειδικότητα, το σχολείο στο οποίο διδάσκουν, τα χρόνια προϋπηρεσίας, την οικογενειακή τους κατάσταση και τις σπουδές τους.

Η δεύτερη ενότητα αποτελείται από δηλώσεις σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ερωτηθέντων. Ειδικότερα, οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν σχετικά με την εξοικείωση ή μη που έχουν αναφορικά με το θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού και της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Επίσης, οι ερωτήσεις αφορούν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, καθώς επίσης και τις στάσεις τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία.

Στην τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου παρατίθεται μεταφρασμένο στα ελληνικά το ερωτηματολόγιο των Wright et al. (1999) σχετικά με την κλίμακα ομοφοβίας. Η κλίμακα αυτή κατανέμεται σε τρεις παράγοντες, οι οποίοι είναι το αρνητικό θυμικό, δηλαδή οι αρνητικές συμπεριφορές και αντιδράσεις προς τους ομοφυλόφιλους, η επιθετικότητα προς τους ομοφυλόφιλους και τρίτον η αποδοχή ή μη της ομοφυλοφιλίας.

Στο τέταρτο μέρος διατυπώνονται διάφοροι τρόποι αντιμετώπισης πιθανών ομοφοβικών συμπεριφορών προς μαθητές και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να προσδιορίσουν το βαθμό στον οποίο συμφωνούν ή διαφωνούν με κάθε έναν από τους τρόπους αντιμετώπισης στις 27 δηλώσεις που αναφέρονται.

Τέλος, στο πέμπτο και τελευταίο μέρος, διερευνώνται οι γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Το μέρος αυτό αποτελεί μετάφραση από το ερωτηματολόγιο των Harris, Nightengale και Owen (1995), το οποίο χρησιμοποίησαν και άλλοι Έλληνες σε έρευνές τους (Δαραής, 2020). Η κλίμακα αυτή αποτελείται από 20 ερωτήσεις, στις οποίες οι ερωτηθέντες καλούνται να απαντήσουν με Σωστό, Λάθος ή Δεν Γνωρίζω. Όπως αναφέρουν οι Harris κ.α. (1995), οι ερωτήσεις 4, 5, 8, 11, 12, 15, 16, 18 και 19 είναι σωστές, ενώ οι ερωτήσεις 1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17 και 20 είναι λάθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας βασίστηκε σε μεθόδους της περιγραφικής και της επαγωγικής στατιστικής και η επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το λογισμικό IBM SPSS Statistics έκδοση 25. Το επίπεδο σημαντικότητας των στατιστικών ελέγχων ορίστηκε στο 5%.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας, με το δείκτη α του Cronbach, των ερωτήσεων της κλίμακας των στάσεων για την ομοφυλοφιλία, της κλίμακας της ομοφοβίας, καθώς και για την κλίμακα σχετικά με τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία. Παρατηρήθηκε ότι όλα τα ερωτήματα και από τις τρεις κλίμακες έχουν πολύ καλό δείκτη αξιοπιστίας και συνεπώς μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις μεγάλες μεταβλητές.

Προτού πραγματοποιηθεί ο έλεγχος αξιοπιστίας, χρειάστηκε να αντιστραφούν τα ερωτήματα. Στην πρώτη κλίμακα για την ομοφυλοφιλία (Γ' Μέρος Ερωτηματολογίου), τα ερωτήματα που χρειάστηκε να αντιστραφούν είναι 3, 7, 8, 10, 11, 16, 18, 20 και 22. Με την αντιστροφή όλα τα ερωτήματα έχουν αρνητική χροιά και δηλώνουν αρνητική στάση προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Συνεπώς, όταν οι απαντήσεις τείνουν προς το 5 (Συμφωνώ Απόλυτα) δηλώνουν άτομα με αρνητικές στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και τα ΛΟΑΤ+ άτομα.

Στη δεύτερη κλίμακα (Δ' Μέρος Ερωτηματολογίου), της ομοφοβίας αντιστράφηκαν τα ερωτήματα 11, 12, 13, 16, 17, 20, 22, 26 και 27. Με την αντιστροφή των ερωτημάτων όλα τα ερωτήματα δηλώνουν θετική στάση προς την αντιμετώπιση του ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού. Συνεπώς, όταν οι απαντήσεις τείνουν προς το 5 (Συμφωνώ απόλυτα), δηλώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας.

Στη τρίτη κλίμακα (Ε' Μέρος Ερωτηματολογίου) σχετικά με τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία αντιστράφηκαν τα ερωτήματα 1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17 και 20. Με την αντιστροφή των ερωτημάτων όλες οι ερωτήσεις είναι σωστές και μεγαλύτερο σκορ στην κλίμακα αυτή υποδηλώνει ότι οι ερωτηθέντες έχουν γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία.

Αφού πραγματοποιήθηκε η παραπάνω διαδικασία αντιστράφηκαν τα ερωτήματα και υπολογίστηκε ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach για την κάθε μία από τις

παραπάνω κλίμακες. Για την πρώτη κλίμακα της ομοφυλοφιλίας βρέθηκε ότι ο δείκτης $\alpha = 0.981$, στη δεύτερη κλίμακα για την ομοφοβία ο δείκτης $\alpha = 0.960$ και στη τρίτη κλίμακα ο δείκτης $\alpha = 0.948$. Παρατηρούμε ότι και στις τρεις περιπτώσεις ο δείκτης $\alpha > 0.70$, συνεπώς έχουμε πολύ καλή αξιοπιστία. Αφού οι τρεις κλίμακες έχουν καλή αξιοπιστία, δημιουργήσαμε τρεις σύνθετες μεταβλητές, από τις οποίες η πρώτη ονομάστηκε Ομοφυλοφιλία (homosex) και μετρά τις στάσεις για την ομοφυλοφιλία και ειδικότερα τις αρνητικές στάσεις, δηλαδή μεγάλος μέσος όρος υποδηλώνει αρνητικές στάσεις, η δεύτερη μετονομάστηκε Ομοφοβία (homophob) και μετράει την τάση για αντιμετώπιση της ομοφοβίας, δηλαδή μεγάλος μέσος όρος δείχνει αντιμετώπιση της ομοφοβίας και η τρίτη ονομάστηκε Γνώσεις (knowledge) και μετασχηματίστηκαν έτσι ώστε η τάση προς το 1 (Σωστό) να δηλώνει περισσότερες γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1. Μ.Ο. και Τ.Α. Σύνθετων Μεταβλητών

Σύνθετες Μεταβλητές	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Κλίμακα Ομοφυλοφιλίας	1.79	1.032
Κλίμακα Ομοφοβίας	3.94	0.862
Κλίμακα Γνώσεων Ομοφυλοφιλίας	1.43	0.456

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν παραμετρικοί στατιστικοί έλεγχοι (Αναλύσεις Διακύμανσης με έναν παράγοντα και t-test για ανεξάρτητα δείγματα), με σκοπό τη διερεύνηση των επιδράσεων των δημογραφικών και άλλων χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών στις τρεις σύνθετες μεταβλητές (ομοφυλοφιλία, ομοφοβία και γνώσεις). Υπολογίστηκε το μέγεθος των επιδράσεων (effect size) με τους δείκτες d του Cohen (για το t-test για ανεξάρτητα δείγματα) και η^2 (για την Ανάλυση Διακύμανσης). Σύμφωνα με τις οδηγίες του Cohen (1988), όταν οι τιμές του d βρίσκονται στο διάστημα 0,20 – 0,50 το μέγεθος επίδρασης είναι μικρό, 0,50 – 0,80 είναι μεσαίο και πάνω από 0,80 είναι υψηλό. Αντίστοιχα, μια τιμή του δείκτη η^2 κοντά στο 0,02 αντιστοιχεί σε μικρό μέγεθος επίδρασης, κοντά στο 0,13 σε μεσαίο και από 0,26 και άνω σε μεγάλο.

Συγκεκριμένα, εξετάσαμε αν τα άτομα διαφορετικών ηλικιακών ομάδων διαφέρουν ως προς τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την ομοφυλοφιλία. Η επίδραση της ηλικιακής ομάδας ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 9.87$, $p < 0.001$. Οι εκ

των υστέρων έλεγχοι, χρησιμοποιώντας Turkey HSD έδειξαν ότι οι ερωτηθέντες κάτω των 39 ετών έχουν λιγότερο αρνητική άρα θετικότερη στάση προς την ομοφυλοφιλία ($M = 1.34$, $SD = 0.545$) τόσο από τα άτομα της μεσαίας ηλικιακής ομάδας ($M = 1.83$, $SD = 1.049$), $p = 0.030$, όσο και από τους μεγαλύτερους, άνω των 53 ετών ($M = 2.166$, $SD = 1.195$), $p = 0.000$. Αντιθέτως, οι δύο τελευταίες ηλικιακές ομάδες, δηλαδή οι 39 έως 53 ετών και οι άνω των 53 ετών, δεν διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους προς την ομοφυλοφιλία, $p = 0.189$.

Στη συνέχεια, εξετάσαμε αν τα άτομα διαφορετικών ηλικιακών ομάδων διαφέρουν ως προς τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την αντιμετώπισης της ομοφοβίας. Η επίδραση της ηλικιακής ομάδας ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 6.11$, $p = 0.003$. Οι εκ των υστέρων έλεγχοι, χρησιμοποιώντας Turkey HSD έδειξαν ότι οι ερωτηθέντες κάτω των 39 ετών έχουν θετικότερη στάση προς την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($M = 4.25$, $SD = 0.436$) από τους μεγαλύτερους, άνω των 53 ετών ($M = 3.69$, $SD = 0.973$), $p = 0.002$. Αντιθέτως, δεν διαφέρουν οι νεότεροι με τη μεσαία ηλικιακή ομάδα, $p = 0.119$, καθώς επίσης ούτε οι δύο τελευταίες ηλικιακές ομάδες, δηλαδή οι 39 έως 53 ετών και οι άνω των 53 ετών, δεν διαφέρουν ως προς τη στάση τους για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας, $p = 0.337$.

Τέλος, εξετάσαμε αν τα άτομα διαφορετικών ηλικιακών ομάδων διαφέρουν ως προς τις γνώσεις τους για την ομοφυλοφιλία. Η επίδραση της ηλικιακής ομάδας δεν ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 0.11$, $p = 0.896$, συνεπώς δεν εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά στις γνώσεις των ερωτηθέντων σε σχέση με την ηλικία τους.

Έπειτα, εξετάσαμε αν τα άτομα διαφορετικού φύλου διαφέρουν ως προς τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την ομοφυλοφιλία και την αντιμετώπιση της ομοφοβίας. Αναφορικά με τις στάσεις για την ομοφυλοφιλία, η επίδραση του φύλου δεν ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 1.50$, $p = 0.227$, συνεπώς δεν εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά στις αντιλήψεις των ερωτηθέντων για την ομοφυλοφιλία σε σχέση με το φύλο τους.

Αναφορικά με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας, η επίδραση του φύλου δεν ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 2.19$, $p = 0.115$, συνεπώς δεν εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά στη στάση των ερωτηθέντων για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας σε σχέση με το φύλο τους.

Στη συνέχεια, εξετάσαμε αν τα άτομα με διαφορετικά χρόνια προϋπηρεσίας διαφέρουν ως προς τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την ομοφυλοφιλία. Η επίδραση

της προϋπηρεσίας ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 10.69, p < 0.001$. Οι εκ των υστέρων έλεγχοι, χρησιμοποιώντας Turkey HSD έδειξαν ότι οι ερωτηθέντες με προϋπηρεσία λιγότερο των 8 ετών έχουν λιγότερο αρνητική άρα θετικότερη στάση προς την ομοφυλοφιλία ($M = 1.31, SD = 0.518$) τόσο από τα άτομα με προϋπηρεσία από 8 έως 21 έτη ($M = 1.95, SD = 1.214$), $p = 0.003$, όσο και από αυτούς με προϋπηρεσία άνω των 21 ετών ($M = 2.13, SD = 1.088$), $p = 0.000$. Αντιθέτως, οι δύο τελευταίες ομάδες, δηλαδή με προϋπηρεσία από 8 έως 21 χρόνια και αυτοί με προϋπηρεσία άνω των 21 χρόνων, δεν διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους προς την ομοφυλοφιλία, $p = 0.603$.

Έπειτα, εξετάσαμε αν τα άτομα με διαφορετική προϋπηρεσία διαφέρουν ως προς τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας. Η επίδραση της προϋπηρεσίας ήταν στατιστικώς σημαντική $F(2,157) = 5.37, p = 0.006$. Οι εκ των υστέρων έλεγχοι, χρησιμοποιώντας Turkey HSD έδειξαν ότι οι ερωτηθέντες με προϋπηρεσία λιγότερη των 8 χρόνων έχουν θετικότερη στάση προς την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($M = 4.23, SD = 0.458$) από αυτούς που έχουν προϋπηρεσία πάνω από 21 χρόνια ($M = 3.72, SD = 0.851$), $p = 0.004$. Αντιθέτως, δεν διαφέρουν οι λιγότερο έμπειροι εργασιακά με τη μεσαία ομάδα με προϋπηρεσία από 8 έως 21 έτη, $p = 0.118$, καθώς επίσης ούτε οι δύο τελευταίες ομάδες, δηλαδή αυτοί με προϋπηρεσία από 8 έως 21 έτη και αυτοί με πάνω από 21 έτη προϋπηρεσία, δεν διαφέρουν ως προς τη στάση τους για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας, $p = 0.570$.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήσαμε ένα t-test για ανεξάρτητα δείγματα με σκοπό να συγκρίνουμε τις αντιλήψεις των ερωτηθέντων για την ομοφυλοφιλία ως προς την παρακολούθηση ή όχι σεμιναρίου σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό. Η ανάλυση αυτή έδειξε ότι αυτοί που παρακολούθησαν το σεμινάριο έχουν λιγότερο αρνητικές απόψεις για την ομοφυλοφιλία ($M = 1.52, SD = 0.827$) από αυτούς που δεν το παρακολούθησαν ($M = 2.03, SD = 1.134$) και η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική, $t(158) = , p = 0.002, d = 0.51$.

Ομοίως, πραγματοποιήσαμε ένα t-test για ανεξάρτητα δείγματα με σκοπό να συγκρίνουμε τις αντιλήψεις των ερωτηθέντων για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ως προς την παρακολούθηση ή όχι σεμιναρίου σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό. Η ανάλυση αυτή έδειξε ότι αυτοί που παρακολούθησαν το σεμινάριο έχουν θετικότερη στάση για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($M = 4.14, SD = 0.726$) από αυτούς που δεν το παρακολούθησαν ($M = 3.78, SD = 0.935$) και η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική, $t(158) = , p = 0.008, d = 0.43$.

Πίνακας 2. Μ.Ο., Τ.Α. και συσχετίσεις ανάμεσα στις μεταβλητές

	<i>M (SD)</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6
1. Παρακολούθηση σεμιναρίου για σεξουαλικό προσανατολισμό	1.54(0.500)						
2. Κάνετε παρέα με μη ετεροφυλόφιλο άτομο	1.29(0.457)	.213**					
3. Θα αναστατωνόμουν αν μάθαινα ότι το παιδί μου είναι ομοφυλόφιλο	1.74(0.441)	-.212**	-.551***				
4. Στάσεις για ομοφυλοφιλία	1.79(1.031)	-.244**	-.661***	.700***			
5. Αντιμετώπιση ομοφοβίας	3.94(0.862)	.210**	.622***	-.622***	-.891***		
6. Γνώσεις για ομοφυλοφιλία	1.43(0.456)	.089	.219**	-.247**	.406***	-.375***	

Σημείωση: * $p < .05$, ** $p < 0.01$, *** $p < .001$

Για τη διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στην παρακολούθηση σεμιναρίου για τον σεξουαλικό προσανατολισμό, στην παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα, στην αναστάτωση για το αν το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο, στις αντιλήψεις τους για την ομοφυλοφιλία, στην αντιμετώπιση του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού και στις γνώσεις τους για την ομοφυλοφιλία υπολογίστηκαν οι συσχετίσεις Pearson μεταξύ των παραγόντων (βλ. Πίνακα 2).

Παρατηρούμε ότι η παρακολούθηση του σεμιναρίου σχετίζεται θετικά με την παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα ($r = .213$, $p = .007$) και την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($r = .210$, $p = .008$) και αρνητικά με την αναστάτωση στην περίπτωση ομοφυλόφιλου παιδιού ($r = -.212$, $p = .007$) και με τις αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία ($r = -.244$, $p = .002$)

Η παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα σχετίζεται θετικά με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($r = .622, p < .001$) και τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία ($r = .219, p = .005$) και αρνητικά με την αναστάτωση στην περίπτωση ομοφυλόφιλου παιδιού ($r = -.551, p < .001$) και τις αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία ($r = -.661, p < .001$).

Η αναστάτωση στην περίπτωση ομοφυλόφιλου παιδιού σχετίζεται θετικά με τις αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία ($r = .700, p < .001$) και αρνητικά με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($r = -.622, p < .001$) και τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία ($r = -.247, p = .002$).

Η κλίμακα για τις αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία σχετίζεται θετικά με τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία ($r = .406, p < .001$) και αρνητικά με την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($r = -.891, p < .001$).

Η κλίμακα για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας σχετίζεται αρνητικά με τις γνώσεις για την ομοφυλοφιλία ($r = -.375, p < .001$).

Για τη διερεύνηση των παραγόντων που επιδρούν στους τρόπους αντιμετώπισης του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού, εφαρμόστηκε η μέθοδος της Παλινδρόμησης. Για την παρούσα έρευνα, στη θέση της μεταβλητής αποτελέσματος τοποθετήθηκαν οι τρόποι αντιμετώπισης ενός ομοφοβικού περιστατικού, ενώ στη θέση των μεταβλητών πρόβλεψης τοποθετήθηκαν οι γνώσεις για την ομοφυλοφιλία, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών, οι στάσεις για την ομοφυλοφιλία, οι σχέσεις τους με μη ετεροφυλόφιλα άτομα, το ενδεχόμενο το παιδί τους να είναι ομοφυλόφιλο, η σχετική τους επιμόρφωση.

Έγινε ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (μέθοδος enter) για να ελεγχθεί η δυνατότητα πρόβλεψης της αντιμετώπισης της ομοφοβίας από τις διαφορετικές μεταβλητές, όπως οι γνώσεις για την ομοφυλοφιλία, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών, οι στάσεις για την ομοφυλοφιλία, οι σχέσεις τους με μη ετεροφυλόφιλα άτομα, το ενδεχόμενο το παιδί τους να είναι ομοφυλόφιλο, η σχετική τους επιμόρφωση. Το μοντέλο εξηγεί το 80,9% της διακύμανσης, $F(6, 153) = 107.82, p < .001$. Η μεταβλητή των σχέσεων με μη ετεροφυλόφιλα άτομα (Γνωρίζετε ομοφυλόφιλα άτομα) βρέθηκε να προβλέπει την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($\beta = .13, p = .002$) και η μεταβλητή των στάσεων για την ομοφυλοφιλία προβλέπει την αντιμετώπιση της ομοφοβίας ($\beta = -.95, p < .001$).

Πίνακας 3. Πολλαπλή Παλινδρόμηση: Προβλέποντας την αντιμετώπιση της Ομοφοβίας

Μεταβλητές	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Παρακολούθηση Σεμιναρίου	.014	.064	.008	0.223	.823
Προσωπική γνωριμία με ομοφυλόφιλο	.290	.094	.133	3.082	.002
Παρέα με ομοφυλόφιλο	-.134	.090	-.071	-1.480	.141
Αναστάτωση σε περίπτωση ομοφυλόφιλου παιδιού	-.083	.100	-.043	-0.832	.407
Κλίμακα Ομοφυλοφιλίας	-.790	.056	-.946	-14.129	.000
Κλίμακα Γνώσεων Ομοφυλοφιλίας	-.016	.075	-.009	-0.217	.828
$R^2 = .809$					

Για την διερεύνηση των ερευνητικών υποθέσεων χρειάζεται να πραγματοποιηθεί παραγοντική ανάλυση για τους τρόπους αντιμετώπισης της ομοφοβίας, η οποία περιγράφεται στη συνέχεια.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από τη διερευνητική παραγοντική ανάλυση κύριων παραγόντων στα 27 στοιχεία της κλίμακας κριτηρίων σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικών συμβάντων στο σχολείο με πλάγια περιστροφή ($KMO = .886$ και $p < .001$). Η ανάλυση αυτή υπέδειξε λύση τεσσάρων παραγόντων, με ιδιοτιμές μεγαλύτερες του 1, που συνδυαστικά εξηγούσαν το 78.25% της διακύμανσης. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι φορτίσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή (βλ. ενδεικτικά Πίνακα 4).

Πίνακας 4. Φόρτιση Παραγόντων Ερωτημάτων Κλίμακας της Ομοφοβίας

Ερωτήματα	Παράγοντας 1	Παράγοντας 2	Παράγοντας 3	Παράγοντας 4
1	.827			
2	.860			
4	.674			
5	.869			
8	.561			
9	.810			
18	.687			
21	.834			
24	.762			
25	.873			
3		.674		
6		.774		
7		.777		
10		.519		
19		.694		
23		.488		
14			.650	
15			.588	
17			.603	
11				.665
12				.526
13				.653
16				.497
20				.730
22				.689
26				.487
27				.604

Στον πρώτο παράγοντα ομαδοποιούνται τα ερωτήματα 1, 2, 4, 5, 8, 9, 18, 21, 24, 25 (Cronbach's $\alpha=0.963$) και συμβολίζουν τους μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης. Στο δεύτερο παράγοντα ομαδοποιούνται τα ερωτήματα 3, 6, 7, 10, 19, 23 (Cronbach's $\alpha=0.890$) και συμβολίζουν τους γενικούς τρόπους αντιμετώπισης. Στον τρίτο παράγοντα ομαδοποιούνται τα ερωτήματα 14, 15, 17 (Cronbach's $\alpha=0.659$) και συμβολίζουν την αποφυγή αντιμετώπισης. Στον τέταρτο παράγοντα ομαδοποιούνται τα ερωτήματα 11, 12, 13, 16, 20, 22, 26, 27 (Cronbach's $\alpha=0.952$) και συμβολίζουν

τους ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης. Παρατηρείται ότι οι τρεις από τους τέσσερις παράγοντες έχουν αποδεκτή αξιοπιστία ($\alpha > .70$), με εξαίρεση τον τρίτο παράγοντα που το $\alpha = 0.659$. Για τους τρεις παράγοντες με την καλή αξιοπιστία μπορούμε να δημιουργήσουμε τρεις νέες σύνθετες μεταβλητές (1^{ος} Παράγοντας, 2^{ος} Παράγοντας, 3^{ος} Παράγοντας). Αναφορικά με τις νέες αυτές μεταβλητές, οι Μέσοι Όροι που εμφανίζονται στη συνέχεια, κυμαίνονται από το 1 έως το 5 και αφορούν το βαθμό στον οποίο οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί συμφωνούν ή διαφωνούν με τη χρήση της κάθε κατηγορίας τρόπων αντιμετώπισης (βλ. ενδεικτικά Πίνακα 5).

Πίνακας 5. Παραγοντοποίηση ερωτημάτων κλίμακας αντιμετώπισης ομοφοβίας

	Ερωτήματα	Τίτλος
1 ^{ος} Παράγοντας	1, 2, 4, 5, 8, 9, 18, 21, 24, 25	Μη ομοφοβικοί τρόποι αντιμετώπισης
2 ^{ος} Παράγοντας	3, 6, 7, 10, 19, 23	Γενικοί τρόπους αντιμετώπισης
3 ^{ος} Παράγοντας	11, 12, 13, 16, 20, 22, 26, 27	Ομοφοβικοί τρόποι αντιμετώπισης

Αφού έχουμε τους τρεις αυτούς παράγοντες πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι συσχετίσεων Pearson, για να διερευνηθούν τυχόν συσχετίσεις ανάμεσα στους παράγοντες αυτούς και στα διάφορα δημογραφικά στοιχεία, όπως διατυπώθηκαν στις ερευνητικές υποθέσεις. Ειδικότερα, διερευνήθηκαν οι υποθέσεις ότι οι εκπαιδευτικοί που παρακολούθησαν το πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή, οι εκπαιδευτικοί που έχουν διδάξει το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής, οι εκπαιδευτικοί που είχαν κάποια στιγμή στη τάξη τους μαθητή/τρια που θεωρούνταν ομοφυλόφιλος/η, οι εκπαιδευτικοί που δηλώνουν ότι γνωρίζουν προσωπικά κάποιο μη ετεροφυλόφιλο άτομο θα επιλέγουν μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού και δεν θα αποφεύγουν την αντιμετώπισή του, ενώ οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι θα αναστατώνονταν υπερβολικά αν μάθαιναν ότι το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο θα επιλέγουν ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού και θα αποφεύγουν να παίρνουν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή του.

Πίνακας 6. Μ.Ο., Τ.Α. και συσχετίσεις ανάμεσα στους τρόπους αντιμετώπισης και σε δημογραφικά

	M (SD)	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Επιμόρφωση	1.54(0.500)								
2.Παρέα με Ομοφυλόφιλους	1.29(0.457)	.213**							
3.Γνωριμία με Ομοφυλόφιλους	1.19(0.396)	.138	.378***						
4.Παιδί ομοφυλόφιλο	1.74(0.441)	-.212**	-.551***	-.283***					
5.Γνώσεις	1.43(0.456)	.089	-.219**	-.177*	-.247**				
6.1 ^{ος} Παράγοντας	4.12(1.045)	.253***	.630***	.428***	-.598***	.359***			
7.2 ^{ος} Παράγοντας	3.76(1.003)	.199**	.470***	.223**	-.484***	.396***	.805***		
8.3 ^{ος} Παράγοντας	1.85(1.125)	-.156*	-.562***	-.412***	.632***	.354***	-.843***	-.583***	

Σημείωση: *p<.05, **p<0.01, ***p<.001

Όπως παρατηρούμε, παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις και με τους τρεις παράγοντες της αντιμετώπισης της ομοφοβίας. Ειδικότερα, ο πρώτος παράγοντας, που αφορά τους μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης, καθώς επίσης και ο δεύτερος παράγοντας, που αφορά τους γενικούς τρόπους αντιμετώπισης, συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά και θετικά με την παρακολούθηση επιμόρφωσης σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό, με τη δήλωση ότι τα άτομα κάνουν παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα, με τη γνωριμία με ομοφυλόφιλα άτομα και με τις γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία, ενώ συσχετίζεται αρνητικά με τη δήλωση ότι θα αναστατώνονταν υπερβολικά αν μάθαιναν ότι το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο. Ο τρίτος παράγοντας, που αφορά τους ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά αρνητικά με την παρακολούθηση επιμόρφωσης σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό, με τη δήλωση ότι τα άτομα κάνουν παρέα με ομοφυλόφιλα άτομα, με τη γνωριμία με ομοφυλόφιλα άτομα και με τις γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία, ενώ συσχετίζεται θετικά με τη δήλωση ότι θα αναστατώνονταν υπερβολικά αν μάθαιναν ότι το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο (βλ. ενδεικτικά Πίνακα 6).

Τέλος, παρουσιάζονται οι γνώσεις των ερωτηθέντων αναφορικά με την ομοφυλοφιλία, βάση των σκορ τους στην αντίστοιχη κλίμακα. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα ερωτήματα αντιστράφηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε όλα να είναι σωστά. Συνεπώς,

αρτιότερες γνώσεις υποδηλώνονται με μέσο όρο κοντά στο 1 και όχι κοντά στο 2 (βλ. Πίνακα 7).

Πίνακας 7. Γνώσεις Ερωτηθέντων σχετικά με την ομοφυλοφιλία

Ερωτήσεις	Τυπική Απόκλιση	Συχνότητα (Σωστό)	Συχνότητα % (Σωστό)	Συχνότητα (Λάθος ή Δε Γνωρίζω)	Συχνότητα % (Λάθος ή Δε γνωρίζω)
1	.624	110	68.8%	50	30.2%
2	.619	104	65%	56	35%
3	.641	103	64.4%	57	35.6%
4	.653	89	55.6%	71	44.4%
5	.669	108	67.5%	52	32.5%
6	.486	125	78.1%	35	21.9%
7	.506	112	70%	48	30%
8	.634	88	55%	72	45%
9	.502	114	71.3%	46	28.7%
10	.523	103	64.4%	57	34.6%
11	.569	127	79.4%	33	20.6%
12	.901	83	51.9%	77	48.1%
13	.515	108	67.5%	52	32.5%
14	.513	109	68.1%	51	31.9%
15	.565	100	62.5%	60	37.5%
16	.588	130	81.3%	30	18.7%
17	.920	106	66.3%	54	33.7%
18	.928	87	54.4%	73	35.6%
19	.718	120	75%	40	25%
20	.504	113	70.6%	47	29.4%

Παρατηρούμε ότι, οι εκπαιδευτικοί έδωσαν την ορθή επιστημονικά απάντηση στις περισσότερες δηλώσεις με μέσο όρο σωστών απαντήσεων 66.8%. Τα μεγαλύτερα ποσοστά μη επιστημονικά αποδεκτών απαντήσεων παρατηρήθηκαν στις δηλώσεις: 12. «Πολλοί ερευνητές θεωρούν τη σεξουαλική συμπεριφορά ως μια συνέχεια από την αποκλειστική ομοφυλοφιλία στην αποκλειστική ετεροφυλοφιλία» (48.1%), 8. «Οι ομοφυλόφιλοι άντρες είναι πιθανότερο να γίνουν θύματα βίας σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό» (45%), 4. «Ορισμένα εκκλησιαστικά δόγματα έχουν καταδικάσει τις νομικές και κοινωνικές διακρίσεις κατά των ομοφυλόφιλων» (44.4%), 15. «Οι

ετεροφυλόφιλοι άντρες εκφράζουν περισσότερο εχθρικές τάσεις προς τους ομοφυλόφιλους σε σύγκριση με τις ετεροφυλόφιλες γυναίκες» (37.5%) και 18. «Η Εθνική Ένωση για Ομοφυλόφιλους και Λεσβίες είναι μια υπηρεσία που ιδρύθηκε για να συνεργαστεί με ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες για να βοηθήσει στην επίτευξη των νόμιμων δικαιωμάτων τους» (35.6%).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Συνοψίζοντας, πραγματοποιήθηκε έρευνα σε δείγμα 160 εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Καβάλας με στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την ταυτότητα του φύλου και τον τρόπο αντιμετώπισης φαινομένων Σχολικού Ομοφοβικού Εκφοβισμού. Με τον όρο σχολικό ομοφοβικό εκφοβισμό ορίζουμε το φαινόμενο, κατά το οποίο ένας μαθητής ή μια μαθήτρια (ο θύτης) εκδηλώνει σωματική, λεκτική, ή οποιαδήποτε άλλη μορφή επιθετικότητας προς άλλον μαθητή ή άλλη μαθήτρια συστηματικά που δεν είναι ετεροφυλόφιλοι/ες ή θεωρείται ότι έχει διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό από «τον αναμενόμενο». Παραδείγματα τέτοιας επιθετικότητας μπορεί να είναι χτύπημα, σπρώξιμο, κλωτσιά, μπουνιά, βιασμός, κοροϊδία, ονομασία με προσβλητικά παρατσούκλια, βρισιές, απειλές, διάδοση ψευδών ειδήσεων και φημών.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο σχολικός εκφοβισμός προς τα παιδιά με διαφορετική ταυτότητα φύλου, και διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό είναι δυστυχώς, ένα αυξανόμενο φαινόμενο με καθημερινά θύματα τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Για τον λόγο αυτό, κρίθηκε αναγκαίο να μελετηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών και των δύο βαθμίδων αναφορικά με το φαινόμενο του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού καθώς και των τρόπων αντιμετώπισης που οι ίδιοι υιοθετούν ή θα υιοθετούσαν σε κάποιο ενδεχόμενο περιστατικό βίας. Δυστυχώς, οι Έλληνες εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι δεν είναι προετοιμασμένοι, τις περισσότερες φορές να αντιμετωπίσουν τέτοια φαινόμενα, με αποτέλεσμα να κορυφώνονται με αρνητικές συνέπειες κυρίως για τα θύματα και να διαιωνίζεται το φαινόμενο του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού και της βίας τόσο στο σχολικό περιβάλλον όσο και στη κοινωνία.

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα της παρούσης έρευνας, προέκυψαν κάποιες διαπιστώσεις, οι οποίες σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν κατά το σχεδιασμό και διεξαγωγή της έρευνας.

Σύμφωνα με την πρώτη ερευνητική υπόθεση, ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους αναμένεται να αποφεύγουν να εμπλακούν άμεσα και να αντιμετωπίσουν φαινόμενα ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού, φαίνεται να μην επιβεβαιώνεται. Ειδικότερα, με βάση τους πίνακες συχνοτήτων, παρόλο που οι

περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν έχουν παρακολουθήσει σεμινάριο ή επιμόρφωση σχετικά με την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και ταυτόχρονα δηλώνουν ότι έχουν ανεπαρκείς γνώσεις αναφορικά με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής, στην πλειονότητά τους επέλεξαν ότι θα αντιμετώπιζαν φαινόμενα σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού.

Όσον αφορά τη δεύτερη ερευνητική υπόθεση, δηλαδή ότι οι εκπαιδευτικοί που παρακολούθησαν το πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή και έχουν λάβει περισσότερες γνώσεις θα επιλέγουν μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού, παρατηρείται ότι ισχύει καθώς η παρακολούθηση επιμόρφωσης συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά και θετικά με τον πρώτο παράγοντα που αφορά τη χρήση μη ομοφοβικών τρόπων.

Αναφορικά με την τρίτη ερευνητική υπόθεση, παρατηρείται ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν θετική στάση προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα (δηλαδή χαμηλό σκορ στη κλίμακα ομοφυλοφιλίας) θα αντιμετωπίζουν τα περιστατικά ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού με μη ομοφοβικούς τρόπους, καθώς υπάρχει αρνητική συσχέτιση στατιστικά σημαντική ανάμεσα στην κλίμακα ομοφυλοφιλίας και στην αντιμετώπιση της ομοφοβίας.

Σύμφωνα με την τέταρτη ερευνητική υπόθεση, οι εκπαιδευτικοί που δηλώνουν ότι γνωρίζουν προσωπικά κάποιο μη ετεροφυλόφιλο άτομο, θα αντιμετωπίζουν φαινόμενα ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού με μη ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης, επίσης επιβεβαιώνεται, καθώς υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην γνωριμία με ομοφυλόφιλα άτομα και τη χρήση μη ομοφοβικών τρόπων αντιμετώπισης.

Η πέμπτη υπόθεση επίσης επιβεβαιώνεται, καθώς υπάρχει θετική συσχέτιση, στατιστικά σημαντική, της δήλωσης ότι θα αναστατώνονταν υπερβολικά αν μάθαιναν ότι το παιδί τους είναι ομοφυλόφιλο, και της επιλογής ομοφοβικών τρόπων αντιμετώπισης ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού.

Για την έκτη ερευνητική υπόθεση, καταλήγουμε ότι, οι στάσεις για την ομοφυλοφιλία και οι τρόποι αντίδρασης των εκπαιδευτικών σε φαινόμενα ομοφοβικού εκφοβισμού εξαρτώνται μόνο από κάποια δημογραφικά στοιχεία και συγκριμένα, την ηλικία, τα χρόνια προϋπηρεσίας και την παρακολούθηση επιμόρφωσης, αλλά όχι από το φύλο των ερωτηθέντων.

Τέλος, για την έβδομη ερευνητική υπόθεση, ότι δηλαδή οι εκπαιδευτικοί με λιγότερες γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία δηλώνουν ότι προτιμούν γενικότερους και ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης ομοφοβικών περιστατικών παρατηρείται ότι

δεν είναι απολύτως αποδεκτή, καθώς φαίνεται ότι οι γνώσεις συσχετίζονται θετικά και στατιστικά σημαντικά και με τους τρεις παράγοντες των τρόπων αντιμετώπισης, δηλαδή και με τους μη ομοφοβικούς τρόπους, με τους γενικούς τρόπους και με τους ομοφοβικούς τρόπους αντιμετώπισης. Συνεπώς, η έβδομη υπόθεση δεν αποδεικνύεται.

Με βάση τα παραπάνω, παρατηρείται ότι οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν έτοιμοι να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά φαινόμενα σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού και κρίνεται σημαντικό να γίνονται επιμορφώσεις στα σχολεία, τόσο σε εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή καθώς και θέματα ομοφυλοφιλίας και μη ετεροφυλοφιλίας. Η σχολική κοινότητα πρέπει να είναι ενημερωμένη και να υποστηρίζεται από επαγγελματίες και ειδικούς όταν προκύπτουν θέματα σχετικά με τη σεξουαλικότητα, ώστε να μην οδηγήσει η ημιμάθεια και ο φόβος για το διαφορετικό σε ακραίες καταστάσεις βίας και φαινομένων σχολικού εκφοβισμού, τα οποία διαιωνίζονται στην κοινωνία.

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε τους περιορισμούς που υπήρξαν κατά την πραγματοποίηση της παρούσης έρευνας. Αρχικά, ο σχολικός ομοφοβικός εκφοβισμός θεωρείται από πολλούς εκπαιδευτικούς ένα θέμα «ταμπού», με αποτέλεσμα να μην απαντούν ειλικρινά σε ερωτήσεις. Θα είχε, εξαιρετικό ενδιαφέρον η έρευνα να γινόταν με τη μορφή συνεντεύξεων, ώστε να είναι εφικτή η βαθύτερη διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών για το ζήτημα του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού. Επίσης, λόγω της ευαίσθητης φύσεως του θέματος της έρευνας, δεν κατέστη εφικτή η διερεύνηση των απόψεων των ίδιων των μαθητών, καθώς δεν θα ήταν εύκολη η διαχείριση τυχόν ομοφοβικών περιστατικών που τυχόν θα προέκυπταν. Ακόμα, ένας περιορισμός ήταν ο γεωγραφικός, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτό να διερευνηθούν διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας, π.χ. μικρά χωριά, μεγάλες πόλεις, ώστε να υπάρχει και αυτή η σύγκριση.

Τέλος, σε συνέχεια της έρευνας αυτής, προτείνεται να διερευνηθούν οι ανάγκες των εκπαιδευτικών πιο συγκεκριμένα σχετικά με την αντιμετώπιση του ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού, καθώς και απόψεις των ίδιων των μαθητών για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εξαλειφθεί αυτό το φαινόμενο από τα σχολεία. Τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν την αρχή για τη διατύπωση προτάσεων καλών πρακτικών για την αντιμετώπιση του σχολικού ομοφοβικού εκφοβισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Almeida, J., Johnson. R.M., Corliss, H.L., Molnar, B.E., & Azrael, D. (2009). Emotional distress among LGBT youth: the influence of perceived discrimination based on sexual orientation. *Journal Youth Adolescent*. 38, 1001–1014

Antonio, R., & Moleiro, C. (2015). Social and Parental Support as Moderators of the effects of Homophobic Bullying on Psychological Distress in Youth. *Psychology in Schools*, 52, 729-742

Asimopoulos, C., Bibou-Nakou, I., Hatzipemou, T., Soumaki, E., & Tsiantis, J. (2013). An investigation into students' and teachers' knowledge, attitudes and beliefs about bullying in Greek primary schools. *International Journal of Mental Health Promotion*, 16, 42-52

Bauman, S., & Del Rio, A. (2006). Pre-service teachers' response to bullying scenarios: Comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*. 98, 219-231.

Beauvoir S. (1973). *The Second Sex*, New York.: Vintage

Ben– Ari, A.T. (2001). Homosexuality and Heterosexism: Views from Academics in the Helping Professions. *British Journal of Social Work*, 31, 119-131.

Berkman, C., Zinberg, G. (1997), *Homophobia and Heterosexism in Social Workers*, *Soc Work*, 42(4), 319-332.

Berlan, E. D., Corliss, H. L., Field, A. E., Goodman, E., & Austin, S. B. (2010). Sexual orientation and bullying among adolescents in the Growing Up Today study. *Journal of Adolescent Health*, 46, 366–371.

Bibou-Nakou, I., Asimopoulos, Ch., Hatzipemou, Th., Soumaki, E., & Tsiantis, J. (2013). Bullying in Greek secondary schools: prevalence and profile of bullying practices. *International Journal of Mental Health Promotion*, 16, 3-18

Bibou, I., Karga, S. & Chatzipemou, Th. (2020). Parents and bullying. (Chapter 24), In P. Smith, N. O'Higgins (Eds.). *New International Handbook on Bullying*. London: Wiley.

Boulton, M.J. (1997). Teacher's views on bullying: Definitions, attitudes and ability to cope. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.

Bogdan P., and Taylor S.J, (1975). *Introduction to Qualitative Research Methods: A phenomenological Approach to the Social Sciences*, New York: Wiley

Brotto, L.A. & Yule, M. (2017). Asexuality: Sexual Orientation, Paraphilia, Sexual Dysfunction, or None of the Above? *Archives of Sexual Behavior*, Apr. 46(3):619 – 627.

Bryman A. (1988). *Quantity and Quality in social research*, London: Unwin Hyman

Butler J. (2004). *Bodies that matter, on the discursive limits of «sex»*, New York: Routledge

Butler. J. (2009). *Αναταραχή φύλου, ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*. Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Cenat, J.M., Blais, M., Hebert, M., Lavoie, F., & Guerrier, M. (2015) Correlates of bullying in Quebec high school students: the vulnerability of sexual-minority youth. *Journal Affect Disorders*, 183, 315-321

Cianciotto, J. and Cahill, S. (2003). *Issues Affecting Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth*. Education Policy.

Craig, W.M., Henderson, K., & Murphy, J.G. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*, 21(1), 5-21.

Dake, J.A., Pirce, J.H., Telljohann, S.K., & Funk, J.B., (2003). Teacher perceptions and practices regarding school bullying prevention. *Journal of School health*, 73(9), 347-355.

Dr. Drescher Jack, (2002). *Mental health issues in Lesbian, Gay and Transgender Communities*, Hrsg. Billy E. Jones, Majorie J., Hill Washington DC

Ellis, S.T. (2009). Diversity and Inclusivity at University: A Survey of the Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Trans (LGBT) Students in the UK. *Higher Education*, 57(6), 723-739.

Evans. M. (2004). *Φύλο και Κοινωνική Θεωρία*, Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο

Foy, J. K., & Hodge, S. (2016). Preparing educators for a diverse world: Understanding sexual prejudice among pre-service teachers. *Prairie Journal of Educational Research*, 1(1), 5-15. <https://doi.org/10.4148/2373-0994.1005>

Fraisse, C., and Barrientos, J. (2016). The concept of homophobia: A psychosocial perspective. *Sexologies*. 551, 5. Ανακτήθηκε στις 20/05/2022 από <https://www.researchgate.net/deref/dx.doi.org%2F10.1016%2Fj.sexol.2016.02.002>

Gegenfurtner, A., Hartinger, A., Gabel, S., Neubauer, J., Keskin, O., Dresel, M. (2022). Teacher attitudes toward lesbian, gay, and bisexual students: Evidence for intergroup contact theory and secondary transfer effects. *Social Psychology of Education*, <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09756-w>

Goldstein-Schultz, M. (2022). Teachers' experiences with LGBTQ+ issues in secondary schools: A mixed methods study. *International Quarterly of Community Health Education*, 42(2), 155-169. <https://doi.org/10.1177/0272684X20972651>

Green, R. & Money, J. (1969). *Transsexualism and Sex Reassignment*. Johns Hopkins University Press, Baltimore

Grossman, A.H., Haney, A.P., Edwards, P., Alessi, E.J., Ardon, M., & Howell, T.J. (2009). Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth Talk about Experiencing and Coping with School Violence: A Qualitative Study. *Journal of LGBT Youth*, 6(1), 24-46.

Grzanka, P. and Miles, J. (2016). The Problem with the Phrase “Intersecting Identities”: LGBT Affinitive Therapy, Intersectionality and Neoliberalism. *Sexuality Research and Social Policy*. Dec. 13(4).

Guasp, A., Gammon, A. and Elison, G. (2013) *Homophobic Hate Crime. The Gay British Crime Survey 2013*. London: Stonewall.

Harris, M. B., Nightengale, J., & Owen, N. (1995). Health care professionals' experience, knowledge, and attitudes concerning homosexuality. *Journal of Gay & Lesbian Social Services: Issues in Practice, Policy & Research*, 2(2), 91–107. https://doi.org/10.1300/J041v02n02_06

Herd, G., & Boxer, A. (1996). *Children of horizons: How gay and lesbian teens are leading a new way out of the closet* (2nd ed.). New York: Beacon Press.

Herek, G. M., & Gonzalez-Rivera, M. (2006). Attitudes toward homosexuality among U.S. residents of Mexican descent. *The Journal of Sex Research*, 43, 110-122

Herek, G. M., Sims C. Sexual orientation and violence victimization: hate crimes and intimate partner violence among gay and bisexual men in the US. In: Wolitski RJ, Stall R, Valdiserri RO, eds. *Unequal Opportunity: Health Disparities Affecting Gay and Bisexual Men in the US*. New York, NY:Oxford University Press; 2008:35–71

Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized stigma among sexual minority adults: Insights from a social psychological perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 1, 32–43

Herek, G. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbian and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25, 451-477.

Herek, G. M. (1994). Assessing attitudes toward lesbians and gay men: A review of empirical research with the ATLG scale. In B. Greene, & G. M. Herek (Eds.) *Lesbian and gay psychology: Theory, research, and clinical applications*, pp. 206-228). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Hong, J.S. and Garbarino, J. (2012). Risk and protective factors for homophobic bullying in schools: An application of the social-ecological framework. *Education Psychology Review*, 24(2): 271-285.

Ingre, J.C. (2013). Troubling gender binaries in schools: from sumptuary law to sartorial agency. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 34(3), 424-438.

Kwok, D. K. (2019). Training educators to support sexual minority students: Views of Chinese teachers. *Sex Education*, 19(3), 346-360.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1530649>

Lips, M. Hilary, (1997). *Sex & Gender – An Introduction*, Mayfield Publishing Company

Lock, James, (1998). Strategies for reducing homophobia during medical training. *Journal of the Gay and Lesbian Medical Association*, 2 (4), 167-174.

Love, P., Bock, M., Jannarone, A., & Richardson, P. (2005). Identity Interaction: Exploring the Spiritual Experiences of Lesbian and Gay college students. *Journal of College Student Development*, 46(2), 193-209.

McCabe, P. C., Dragowski, E.A., & Robinson, F. (2013) What Is Homophobic Bias Anyway? Defining and Recognizing Microaggressions and Harassment of LGBTQ Youth. *Journal of School Violence*, 12, 7–26.

Meyer, E.J. (2009). *Gender, bullying and harassment: Strategies to end sexism and homophobia in schools*. Teachers College Press: New York.

Neary, A. (2013). Lesbian and gay teachers' experiences of 'coming out' in Irish schools. *British Journal of Education*, 34(4), 583-602.

Newman, P.A., Lee SJ, Rongprakhon S, Tepjan S. (2012). Demographic and behavioral correlates of HIV risk among men and transgender women recruited from gay entertainment venues and community-based organizations in Thailand: implications for HIV prevention. *Prevention Science*; 13(5):483–92.

Nicolaides, S., Toda, Y., & Smith, P. K. (2002). Knowledge and attitudes about school bullying in trainee teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 72, 105-118

Payne, E., & Smith, M. (2014). The big freak out: Educator fear in response to the presence of transgender elementary school students. *Journal of Homosexuality*, 61, 399-418.

Rasmussen, M.L. (2001). Queering Schools and Dangerous Knowledges: Some new directions in sexualities, pedagogies and schooling. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 22(2), 263-272.

Rennold, E. (2004). 'Other' boys: negotiating non-hegemonic masculinities in the primary school. *Gender and Education*, 16(2), 247-265.

Rivers, I. (2001). The bullying of sexual minorities at school: Its nature and long-term correlates. *Educational and Child Psychology*, 18, 30-46

Russell, S.T., Day, J.K., Ioverno, S., & Toomey, R.B. (2016). Are School Policies Focused on Sexual Orientation and Gender Identity Associated with Less Bullying? Teachers' Perspectives. *Journal of School Psychology*, 54, 29-38

Saghir, M.T. and Robins, E. (1973). *Male and Female homosexuality: A comprehensive investigation*. Williams & Wilkins

Sapouna, M. (2008). Bullying in Greek primary and secondary schools. *Psychology International*, 29, 199-213.

Stefanakou, A., Tsiantis, A.C., & Tsiantis, J. (2014). A review of anti-bullying prevention programmes in Greece. *International Journal of Mental Health Promotion* 16, 19-27

Stucky, J. L., Dantas, B. M., Pocahy, F. A., de Queiroz, P. H., Nardi, C. H., & Costa, A. B. (2020). Prejudice against gender and sexual diversity in Brazilian public high schools. *Sexuality Research and Social Policy*, 17(3), 429-441.
<https://doi.org/10.1007/s13178-019-00406-z>

Taifel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge University Press.

Taifel, H. and Turner, J.C. (1979). An integrative theory of inter-group conflict. In W.G. Austin & Worchel, (Eds.), *The social psychology of inter-group relations* (pp. 33-47), Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tate, F. and Longo, D.A. (2004). Homophobia: A challenge for psychosocial nursing. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, Aug, 42(8):26-33.

Tiefer, L. & Kring, B. (1995). Gender and the organization of sexual behavior. *Psychiatric Clinics of North America*. Vol 9(02), 105-113.

Toomey, R. B., Ryan, C., Diaz, R. M., Card, N. A., & Russell, S. A. (2010). Gender non-conforming lesbian, gay, bisexual and transgender youth: School victimization and youth adult psychosocial adjustment. *Developmental Psychology*, 46, 1580–1589.

Turner-Vorbeck, T. A. (2005). Expanding multicultural education to include family diversity. *Multicultural Education*, 13, 6-10.

Welzer-Lang, D. (2008). Speaking Out Loud About Bisexuality: Biphobia in the Gay and Lesbian Community. *Journal of Bisexuality*. 8(1-2): 81-95

Wetherell, M. (2005). *Ταυτότητες, ομάδες και κοινωνικά ζητήματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Μεταίχμιο

Yoon, J. S. (2004). Predicting teacher interventions in bullying situations. *Education and Treatment of Children*, 27, 37–45.

Ελληνόγλωσση

Αθανασιάδου, Χρ., & Ψάλτη, Α. (2012). Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τον εκφοβισμό στο σχολείο. Αποτελέσματα ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας. (στο επιμ. Ψάλτη, Κασάπη, Δεληγιάννη-Κουϊμτζή). *Σύγχρονα ψυχοπαιδαγωγικά ζητήματα: ο εκφοβισμός στα ελληνικά σχολεία*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 166-178.

Αποστολέλλη Α., Χαλκιά Α. (2012). Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα- ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα, Εκδόσεις Πλέθρον,

Αρτινοπούλου, Β., Μπαμπάλης, Θ., Νικόπουλος, Β. (2016). *Πανελλήνια Έρευνα για τη Σχολική Βία και τον Εκφοβισμό στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Βεγιάνη, Ε., (2011). Η αντίληψη και η συμβουλευτική παρέμβαση του εκπαιδευτικού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γύρω από το σχολικό εκφοβισμό (bullying).

Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Βεργίδης, Δ., Παναγιωτόπουλος, Γ.& Μωυσίδου, Ε. (επιμ.). (2014). *Η Βία στο σχολικό περιβάλλον, μια διαδρομή στα σχολεία της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Δυτικής Ελλάδας*, Πάτρα: Εκδόσεις Πελοπόννησος.

Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου: Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών.

Γιαννακοπούλου, Δ., Διαρεμέ, Σ., Σουμάκη, Ε., Χατζηπέμου, Θ., Ασημόπουλος, Χ. & Τσιάντης, Ι. (2010). Καταγραφή αναγκών και ευαισθητοποίηση για το φαινόμενο του εκφοβισμού σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στη περιοχή της Αθήνας. *Ψυχολογία*, 17(2), 156-175.

Γιαννακόπουλος, Κ. (2006). *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Γλαρέντζου, Ε., Καραγιάννη, Λ., Κοταλακίδης, Γρ., Τζελφέ-Ανέστη, Σ., & Χαραμής, Π. (2009) *Σχολικές ομάδες κακοποίησης μαθητών/μαθητριών. Ενδείξεις μιας ανιχνευτικής προσέγγισης*, Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης, ΟΛΜΕ, Αθήνα

Δαραής, Κ.Α. (2020). *Η σύνδεση σεξουαλικού προσανατολισμού και φαινομένων εκφοβισμού σε μαθητές μέσα από τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών*. Διδακτορική Διατριβή. Παιδαγωγική Σχολή Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Δασκαλάκης, Ι. Δ. (2009). *Εισαγωγή στη σύγχρονη κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήση

Θεοδωρίδης, Π. (2004). *Οι μεταμορφώσεις της ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Αντιγόνη
Θεοφιλόπουλος & Σπίνου, 2015

Κάπαρη, Κ. (2014). *Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση στο γυμνάσιο: ο ρόλος των εξωγενών και των ενδογενών χαρακτηριστικών του σχολείου στο πλαίσιο της*

οικοσυστημικής προσέγγισης. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Νηπιαγωγών.

Κογκίδου Δ. (2005). Η Έμφυλη Διάσταση στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών - Νέες Ανάγκες και Νέα Ζητήματα στον 21ο Αιώνα". Στο: Γ. Μπαγάκης (Επιμ.) *Επιμόρφωση και Επαγγελματική Ανάπτυξη του Εκπαιδευτικού*, 362-369. Αθήνα: Μεταίχμιο

Κυριαζή Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, 2009

Κοκκέβη Α., Σταύρου Μ., Φωτίου Α., & Καναβού, Ε. (2011). *Έφηβοι και βία*. Σειρά θεματικών τευχών: Έφηβοι, Συμπεριφορές & Υγεία. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής. Αθήνα

Κυριακάκης Γ., Μιχαηλίδου Μ. (2005). *Ετερότητες, η προσέγγιση του άλλου*, Αθήνα, Εκδόσεις Μεταίχμιο

Κωνσταντοπούλου Χ. (2000). *Εμείς και οι Άλλοι*, Αθήνα, Εκδόσεις Τυπωθήτω

Λαγουμίδου, Μ. (1996) *Gay! γιατί;*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρης

Ναυρίδης Κ., Χρηστάκης Ν. (1997). *Ταυτότητες*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη

Οδηγός Εκπαιδευτικού σε θέματα Ανταπόκρισης στην Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Εκπαίδευση (2016). Καταπολέμηση του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού στα σχολεία Hombat Team

Παράλλαξη (2021). Έρευνα: Τρομάζουν τα ποσοστά bullying και βίας κατά της ελληνικής ΛΟΑΤΚΙ+ νεολαίας. Ανακτήθηκε στις 10/06/2023 από <https://parallaximag.gr/epikairotita/erevna-tromazoun-ta-pososta-bullying-kai-vias-kata-tis-ellinikis-loatki-neolaias>

Χαλκιά., Α. (2011). *Έμφυλες βιαιότητες – εξουσία, λόγος, υποκειμενικότητες*, Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Ψάλτη, Αν., & Κωνσταντίνου, Κ. (2007). Το φαινόμενο του εκφοβισμού στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Η επίδραση του φύλου και της εθνοπολιτισμικής προέλευσης. *Ψυχολογία*, 14(4), 329-345

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνοδευτική Επιστολή

Αγαπητή/έ συναδέλφισσα/ε

Το ερωτηματολόγιο αυτό αφορά στη διπλωματική μου εργασία στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: «Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων» του Πάντειου Πανεπιστημίου και συμπληρώνεται ανώνυμα. Απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, διάφορων ειδικοτήτων. Η συμπλήρωσή του απαιτεί γύρω στα 15 λεπτά και σας παρακαλώ να απαντήσετε σε όλα τα ερωτήματα με ειλικρίνεια.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 5 μέρη.

Στο πρώτο μέρος διερευνώνται δημογραφικά χαρακτηριστικά και αποτελείται από επτά ερωτήματα.

Το δεύτερο μέρος αφορά σε δηλώσεις σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ομοφυλοφιλία και αποτελείται από δεκατρία ερωτήματα στα οποία οι πιθανές απαντήσεις είναι δύο ΝΑΙ ή ΟΧΙ, με εξαίρεση τα ερωτήματα 11, 13 και 14 όπου καλείστε να επιλέξετε μια από τις επιλογές.

Το τρίτο μέρος αφορά τις απόψεις σας σχετικά με την ομοφυλοφιλία γενικότερα και αποτελείται από 25 δηλώσεις στις οποίες καλείστε να σημειώσετε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε σε μια πενταβάθμια κλίμακα Lickert.

Το τέταρτο μέρος αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης διαφόρων περιπτώσεων ομοφοβικού εκφοβισμού και αποτελείται από έναν ορισμό του ομοφοβικού εκφοβισμού και 27 δηλώσεις στις οποίες καλείστε να σημειώσετε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε σε μια πενταβάθμια κλίμακα Lickert.

Τέλος, το πέμπτο μέρος αποτελείται από 20 δηλώσεις στις οποίες καλείστε να απαντήσετε με ΣΩΣΤΟ, ΛΑΘΟΣ ή ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ και αφορά τις γνώσεις σας σχετικά με την ομοφυλοφιλία.

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας και για τη συμμετοχή σας στην έρευνά μου.

**Με εκτίμηση,
Σοφία Κυπράκη**

Ερωτηματολόγιο

Α' μέρος - Δημογραφικά Στοιχεία Ερωτώμενων

1. Φύλο: (κυκλώστε ότι ισχύει)

Γυναίκα

Άνδρας

Άλλο

2. Ειδικότητα: (Παρακαλούμε γράψτε την ειδικότητά σας)

.....

3. Σήμερα διδάσκετε σε: (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Νηπιαγωγείο
- Δημοτικό
- Γυμνάσιο
- Λύκειο
- Ειδική Αγωγή Α/θμια
- Ειδική Αγωγή Β/θμια
- Άλλο: _____

4. Χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση:.....

5. Ηλικία:.....

6. Οικογενειακή κατάσταση: (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Άγαμη/ος
- Παντρεμένη/ος χωρίς παιδιά
- Παντρεμένη/ος με παιδιά
- Σύμφωνο Συμβίωσης
- Διαζευγμένη/ος
- Σε διάσταση
- Χήρα/ος
- Άλλο

7. Σπουδές: (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό
- Δεύτερο Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Δεύτερο Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Μεταπτυχιακό
- Δεύτερο Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Διδακτορικό
- Άλλο

Β' μέρος - Δηλώσεις σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ομοφυλοφιλία. (Κυκλώστε ό,τι ισχύει)

8. Έχετε παρακολουθήσει κάποιο μάθημα ή σεμινάριο ή επιμορφωτικό πρόγραμμα κατά τη διάρκεια των σπουδών σας ή στα πλαίσια της υπηρεσίας σας (ενδοϋπηρεσιακή ή εξωϋπηρεσιακή) ή με δική σας πρωτοβουλία που να ενημερώνει ή εν μέρει να είχε αναφορές για θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού; (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

9. Έχετε αναλάβει το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο; (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

10. Είχατε μέχρι σήμερα μαθητή ή μαθητές που συμπεριφερόταν/νταν με τρόπο που τον/ους έκανε να θεωρείται/νται η αντιμετωπίζεται/νται ως ομοφυλόφιλος/οι; (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

11. Πως θα περιγράφατε τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό; (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Ετεροφυλοφιλικό
- Ομοφυλοφιλικό

- Αμφισεξουαλικό
- Δεν είμαι σίγουρη/ος
- Άλλο

12. Γνωρίζετε προσωπικά κάποιο άτομο ή άτομα με ομοφυλοφιλικό ή άλλο μη τυπικό σεξουαλικό προσανατολισμό; (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

13. Ως προς τα θέματα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης γενικά, θεωρώ τον εαυτό μου ως: (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Προοδευτικό
- Μετριοπαθή
- Συντηρητικό

14. Ως προς την πληροφόρηση που έχω σχετικά με την σεξουαλική αγωγή και τον ρόλο του σχολείου, θα έλεγα ότι αυτή είναι: (κυκλώστε ότι ισχύει)

- Επαρκής
- Μέτρια
- Ανεπαρκής

15. Θα έπρεπε να απαγορεύεται η διδασκαλία από ομοφυλόφιλους εκπαιδευτικούς (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

16. Θα συμμετείχα σε μια εκδήλωση υπεράσπισης των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων(κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

17. Έχω συγκρουόμενες απόψεις σχετικά με τους ομοφυλόφιλους (κυκλώστε ότι ισχύει)

NAI

OXI

18. Η απουσία μέχρι τώρα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία ευθύνεται σημαντικά για τα φαινόμενα ομοφοβικού εκφοβισμού μεταξύ των μαθητών (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΝΑΙ

ΌΧΙ

19. Κάνετε παρέα ή έχετε φίλους με ομοφυλοφιλικό ή άλλο μη τυπικό σεξουαλικά προσανατολισμό;(κυκλώστε ότι ισχύει)

ΝΑΙ

ΌΧΙ

20. Θα αναστατωνόμουν υπερβολικά εάν μάθαινα ότι ο γιος / η κόρη μου είναι ομοφυλόφιλος/η (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΝΑΙ

ΌΧΙ

Γ' μέρος - Απόψεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία

Κύκλωσε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείς ή διαφωνείς σε κάθε ερώτηση:

1-Διαφωνώ απόλυτα

2-Διαφωνώ

3-Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4-Συμφωνώ

5-Συμφωνώ απόλυτα

1	Οι ομοφυλόφιλοι με κάνουν να αισθάνομαι νευρικός/ή	1	2	3	4	5
2	Οι ομοφυλόφιλοι αξίζουν όσα παθαίνουν	1	2	3	4	5
3	Αποδέχομαι την ομοφυλοφιλία	1	2	3	4	5
4	Αν ανακάλυπτα ότι ένα φιλικό μου πρόσωπο είναι ομοφυλόφιλο θα τερμάτιζα τη φιλία μας	1	2	3	4	5
5	Πιστεύω ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν θα έπρεπε να εργάζονται με παιδιά	1	2	3	4	5
6	Κάνω υποτιμητικά σχόλια για τα ομοφυλόφιλα άτομα	1	2	3	4	5
7	Απολαμβάνω την παρέα ομοφυλόφιλων ατόμων	1	2	3	4	5
8	Αποδέχομαι το γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων	1	2	3	4	5
9	Κάνω υποτιμητικά σχόλια σε άτομα που υποψιάζομαι ότι είναι ομοφυλόφιλα	1	2	3	4	5

10	Δεν με ενδιαφέρει αν οι φίλοι μου είναι ομοφυλόφιλοι ή ετεροφυλόφιλοι	1	2	3	4	5
11	Δεν θα ταραζόμουν αν μάθαινα ότι κάποιος κοντινός μου φίλος/η είναι ομοφυλόφιλος/η	1	2	3	4	5
12	Η ομοφυλοφιλία είναι ανήθικη	1	2	3	4	5
13	Πειράζω και κοροϊδεύω τα ομοφυλόφιλα άτομα	1	2	3	4	5
14	Νιώθω ότι δεν μπορώ να εμπιστευτώ ομοφυλόφιλα άτομα	1	2	3	4	5
15	Φοβάμαι ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα θα με προσεγγίσουν σεξουαλικά	1	2	3	4	5
16	Οργανισμοί που προωθούν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων είναι αναγκαίοι	1	2	3	4	5
17	Έχω καταστρέψει περιουσία ομοφυλόφιλων ατόμων	1	2	3	4	5
18	Θα ένιωθα άνετα αν είχα ομοφυλόφιλο συγγάτοικο	1	2	3	4	5
19	Θα χτυπούσα ένα ομοφυλόφιλο άτομο αν με πλησίαζε	1	2	3	4	5
20	Η ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν θα πρέπει να είναι παράνομη	1	2	3	4	5
21	Αποφεύγω ομοφυλόφιλα άτομα	1	2	3	4	5
22	Δεν με ενοχλεί να βλέπω δύο ομοφυλόφιλα άτομα δημόσια	1	2	3	4	5
23	Όταν βλέπω ένα ομοφυλόφιλο άτομο, σκέφτομαι «Τι κρίμα»	1	2	3	4	5
24	Όταν γνωρίζω κάποιον προσπαθώ να ανακαλύψω αν είναι ομοφυλόφιλος/η	1	2	3	4	5
25	Έχω δύσκολη σχέση με άτομα που υποψιάζομαι ότι είναι ομοφυλόφιλα	1	2	3	4	5

Δ' μέρος – Τρόποι αντιμετώπισης ομοφοβικού εκφοβισμού

Ομοφοβικός Εκφοβισμός είναι η εκδήλωση άμεσης σωματικής επιθετικότητας (π.χ. χτύπημα, σπρώξιμο, κλότσημα) ή άμεσης λεκτικής επιθετικότητας (π.χ. παρατσούκλια, ετικετοποίηση, βρισιές, απειλές) ή η άσκηση έμμεσης επιθετικότητας (διάδοση ψευδών ειδήσεων, διασπορά φημών, κοινωνική απομόνωση) που ασκείται συστηματικά και σε βάθος χρόνου σε βάρος εκείνων των μαθητών που είναι ή θεωρείται ότι είναι ομοφυλόφιλοι (American Academy of Pediatrics, 2013).

Κύκλωσε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείς ή διαφωνείς σε κάθε ερώτηση:

1-Διαφωνώ απόλυτα

2-Διαφωνώ

3-Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4-Συμφωνώ

5-Συμφωνώ απόλυτα

Τρόποι αντιμετώπισης ομοφοβικού εκφοβισμού						
1	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα οργάνωνα στην τάξη μου και θα πρότεινα στο σχολείο εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που προάγουν την ισότητα και την αποδοχή της διαφορετικότητας, χωρίς καμία αναφορά σε ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού	1	2	3	4	5
2	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα επιδίωκα να ενημερωθώ μόνος/η μου μέσω της βιβλιογραφίας ή του διαδικτύου ή κάποιου επιμορφωτικού προγράμματος για τα θέματα που αφορούν την περίπτωσή του/της με σκοπό να βοηθήσω	1	2	3	4	5
3	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα καλούσα στο σχολείο τους γονείς των μαθητών που τον/την παρενοχλούν, για να παραπονεθώ για την επιθετικότητά των παιδιών τους, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη του σεβασμού του σεξουαλικού προσανατολισμού	1	2	3	4	5
4	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα ερχόμουν σε αντιπαράθεση με όσους εκπαιδευτικούς του Συλλόγου Διδασκόντων αδιαφορούσαν ή ειρωνεύονταν την περίπτωσή του	1	2	3	4	5
5	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα πρότεινα στο Σύλλογο Διδασκόντων μια ενημερωτική εκδήλωση από επαγγελματίες ψυχικής υγείας για τους γονείς των μαθητών σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού	1	2	3	4	5

6	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα ανέθετα σε συγκεκριμένους μαθητές να τον/την έχουν "από κοντά" και να τον υποστηρίζουν	1	2	3	4	5
7	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα πρότεινα στους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς του Σ.Δ. να ενημερώσουν με σαφήνεια τους μαθητές τους ότι οι ομοφοβικές επιθετικές συμπεριφορές απαγορεύονται από την ισχύουσα νομοθεσία	1	2	3	4	5
8	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα οργάνωνα στην τάξη μου και θα πρότεινα στο σχολείο εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που προάγουν την ισότητα και την αποδοχή της διαφορετικότητας, κάνοντας αναφορά και στις περιπτώσεις σεξουαλικού προσανατολισμού	1	2	3	4	5
9	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα πρότεινα στις ομοσπονδίες των εκπαιδευτικών να διεκδικήσουν την εισαγωγή της διδασκαλίας του αντιομοφοβικού εκφοβισμού στην ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση και στα προγράμματα σπουδών των παιδαγωγικών και καθηγητικών πανεπιστημιακών σχολών	1	2	3	4	5
10	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα καλούσα στο σχολείο τους γονείς των μαθητών που τον/την παρενοχλούν, για να τους ενημερώσω γενικά για την επιθετικότητα των παιδιών τους	1	2	3	4	5
11	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, δεν θα έπαιρνα καμιά πρωτοβουλία παρέμβασης, γιατί η περίπτωσή του/της δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες μου	1	2	3	4	5
12	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα προσπαθούσα πολύ διακριτικά και εξατομικευμένα, να τον/την συμβουλέψω να συμπεριφέρεται όπως ταιριάζει σε ένα αγόρι ή ένα κορίτσι, χωρίς να πάρω καμιά άλλη πρωτοβουλία	1	2	3	4	5
13	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, δεν θα έπαιρνα καμιά πρωτοβουλία παρέμβασης, καθώς θα θεωρούσα την αντίδραση των συμμαθητών του/της φυσιολογική και αναμενόμενη	1	2	3	4	5
14	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα συζητούσα μαζί του/της προσωπικά και θα του/της τόνιζα ότι είμαι δίπλα του/της σε ότι με χρειαστεί, χωρίς να πάρω καμιά άλλη πρωτοβουλία	1	2	3	4	5
15	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα παρέπεμπα απλά το θέμα στη Δ/ση του σχολείου χωρίς να πάρω καμιά άλλη πρωτοβουλία	1	2	3	4	5
16	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού θα μιλούσα άμεσα στους γονείς του/της, για	1	2	3	4	5

	να τον/την συμβουλέψουν να συμπεριφέρεται όπως ταιριάζει σε ένα αγόρι ή ένα κορίτσι					
17	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, δεν θα έπαιρνα καμία πρωτοβουλία παρέμβασης, για να μην τον/την στοχοποιήσω περισσότερο	1	2	3	4	5
18	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα εφαρμόζα μεθόδους διδασκαλίας που προωθούν τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών	1	2	3	4	5
19	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα ερχόμουν σε αντιπαράθεση με τη Δ/ση του σχολείου, εάν δεν έπαιρνε καμία πρωτοβουλία	1	2	3	4	5
20	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα απέφευγα οποιαδήποτε πρωτοβουλία παρέμβασης, για να μην κατηγορηθώ ότι ενθαρρύνω την ομοφυλοφιλία	1	2	3	4	5
21	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα επικοινωνούσα με κάποιον επαγγελματία ψυχικής υγείας ή τον σχολικό σύμβουλο παιδαγωγικής ευθύνης για να με καθοδηγήσει πώς να παρέμβω	1	2	3	4	5
22	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα απέφευγα οποιαδήποτε πρωτοβουλία, γιατί θα φοβόμουν τις πιθανές αντιδράσεις από εκπαιδευτικούς ή γονείς ή φορείς της κοινότητας	1	2	3	4	5
23	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα πρότεινα την αύξηση του αριθμού των εφημερευόντων εκπαιδευτικών κατά την ώρα του διαλείμματος για να περιορίσω το φαινόμενο του ομοφοβικού εκφοβισμού	1	2	3	4	5
24	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα φρόντιζα να υπάρχουν βιβλία και ενημερωτικό υλικό για την ομοφυλοφιλία στη βιβλιοθήκη του σχολείου	1	2	3	4	5
25	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα εμπλούτιζα τη διδασκαλία μου με ενημερωτικό υλικό για κοινωνίες στις οποίες οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις είναι κοινωνικά αποδεκτές και νομικά διασφαλισμένες	1	2	3	4	5
26	Εάν είχα ένα/μία μαθητή/τρια θύμα ομοφοβικού εκφοβισμού, θα του/της έλεγα ιδιωτικά, ότι αυτή η συμπεριφορά θεωρείται ανήθικη	1	2	3	4	5
27	Εάν είχα έναν/μία μαθητή/τρια με μη τυπικές για το φύλο του/της συμπεριφορές και φοιτούσε στο σχολείο χωρίς να ασκείται βία σε βάρος του/της, θα απέφευγα οποιαδήποτε πρωτοβουλία	1	2	3	4	5

Ε' μέρος - Γνώσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία

1. Η ομοφυλοφιλία είναι μια περίοδος που τα παιδιά μεγαλώνοντας ξεπερνούν (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

2. Είναι πιθανό να μετατραπούν τα ομοφυλόφιλα άτομα σε ετεροφυλόφιλους άνδρες και γυναίκες (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

3. Οι περισσότεροι ομοφυλόφιλοι θέλουν να ανήκουν στο αντίθετο φύλο (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

4. Ορισμένα εκκλησιαστικά δόγματα έχουν καταδικάσει τις νομικές και κοινωνικές διακρίσεις κατά των ομοφυλόφιλων (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

5. Ο Σεξουαλικός προσανατολισμός του ατόμου καθορίζεται από μικρή ηλικία (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

6. Σύμφωνα με την Αμερικάνικη Ομοσπονδία Ψυχολογίας, η ομοφυλοφιλία είναι αρρώστια (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

7. Οι ομοφυλόφιλοι άντρες είναι πιθανότερο να προσεγγίσουν σεξουαλικά ανήλικα αγόρια από ότι οι ετεροφυλόφιλοι άντρες να προσεγγίσουν σεξουαλικά ανήλικα κορίτσια (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

8. Οι ομοφυλόφιλοι άντρες είναι πιθανότερο να γίνουν θύματα βίας σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

9. Η πλειοψηφία των ομοφυλόφιλων είχαν προσεγγισθεί σεξουαλικά στην εφηβεία από άτομο του ίδιου φύλου και συνήθως αρκετά χρόνια μεγαλύτερο/η (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

10. Ένα άτομο γίνεται ομοφυλόφιλο (αναπτύσσει ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό) επειδή αυτός/αυτή επιλέγει να το κάνει (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

11. Η ομοφυλοφιλία είναι σύνηθες φαινόμενα σε πολλά ζώα (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

12. Πολλοί ερευνητές θεωρούν τη σεξουαλική συμπεριφορά ως μια συνέχεια από την αποκλειστική ομοφυλοφιλία στην αποκλειστική ετεροφυλοφιλία (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

13. Η ταυτότητα του φύλου ενός ομοφυλόφιλου ατόμου δεν ταυτίζεται με το βιολογικό του/της φύλο (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

14. Ιστορικά, σχεδόν όλοι οι πολιτισμοί έχουν επιδείξει ευρεία απόρριψη προς τους ομοφυλόφιλους, θεωρώντας τους ως άρρωστους ή ως αμαρτωλούς (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

15. Οι ετεροφυλόφιλοι άντρες εκφράζουν περισσότερο εχθρικές τάσεις προς τους ομοφυλόφιλους σε σύγκριση με τις ετεροφυλόφιλες γυναίκες (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

16. Η φράση “Coming out” χρησιμοποιείται από τους ομοφυλόφιλους για να δηλώσουν δημόσια την ομοφυλοφιλία τους (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

17. Μια διαφορά ανάμεσα σε ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες είναι ότι οι ομοφυλόφιλες γυναίκες συνήθως έχουν περισσότερες συντρόφους στη πορεία της ζωής τους (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

18. Η Εθνική Ένωση για Ομοφυλόφιλους και Λεσβίες είναι μια υπηρεσία που ιδρύθηκε για να συνεργαστεί με ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες για να βοηθήσει στην επίτευξη των νόμιμων δικαιωμάτων τους (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

19. Η αμφιφυλοφιλία (bisexuality) αφορά εμφανείς συμπεριφορές και/ή ερωτικές αντιδράσεις τόσο σε άνδρες όσο και σε γυναίκες (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

20. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι η ομοφυλοφιλία προκαλείται από χρωμοσωμική ανωμαλία (κυκλώστε ότι ισχύει)

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ